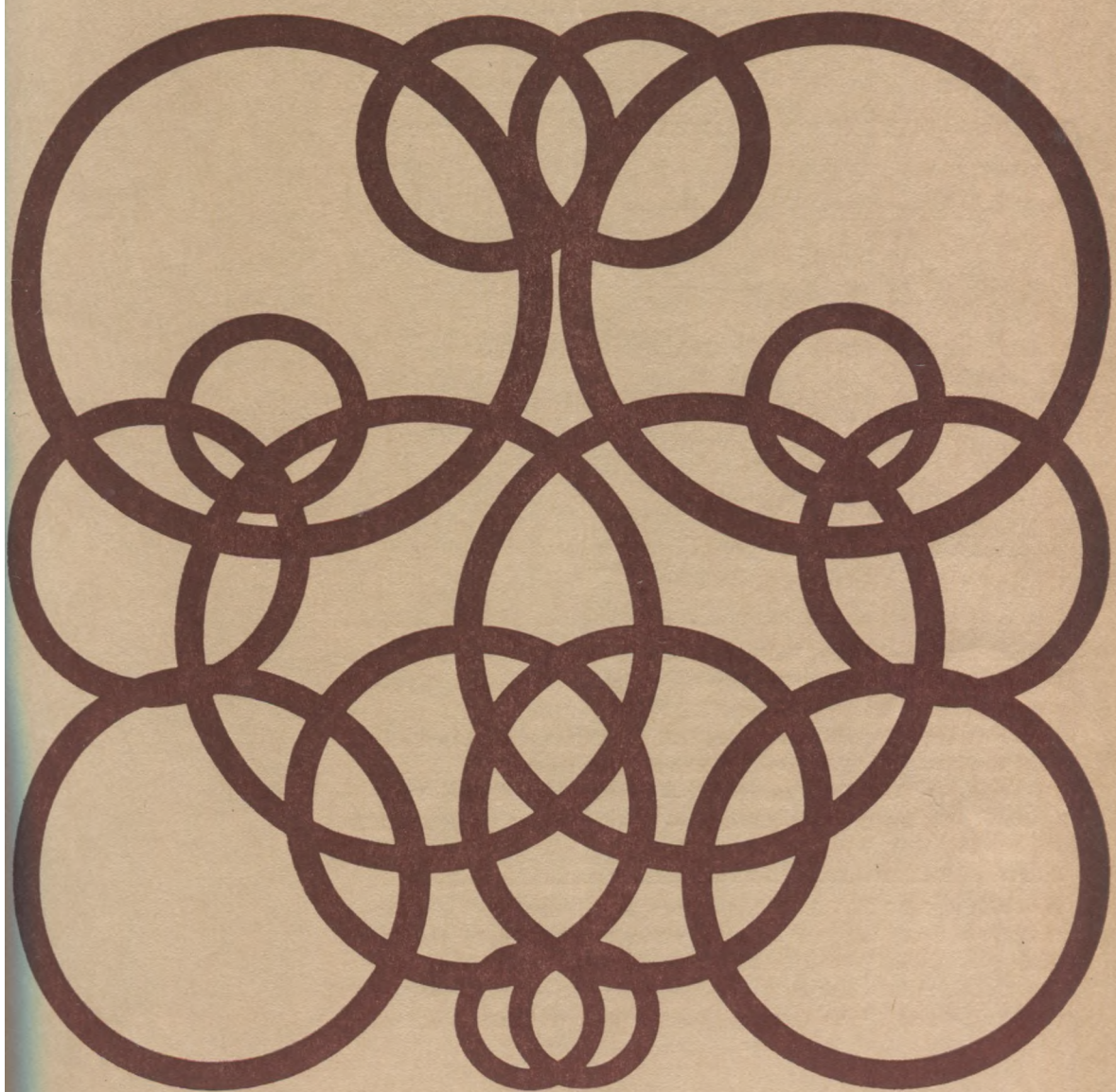

laiškai lietuviams

1973
birželis
june
6

BIRŽELINIAI APMAŠTYMAI	Redaktorius	181
KAIP TIKĖJIMAS PRARANDAMAS IR ATRANDAMAS	Gabija Juozapavičiūtė	183
DU SONETAI	A. Tyruolis	185
KRISTAUS ŠVIESA ŽMOGAUS KLYSTKELIUOSE	Kun. Juozas Prunskis	186
TAUTA KRIKŠČIONIŠKOSIOS PASAULĖŽIŪROS POŽIŪRIU (II)	Vacys Kuprys	189
JĖZUITAI NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE (VI)	Br. Krištanavičius, S.J.	193
ŽVILGSNIS Į MENĄ (XIV)	Feliksas Jucevičius	199
TIKĖJIMAS YRA GYVENIMO JĖGA	Stefanija Stasiene	206
ŠIŲ DIENŲ ABRAOMAS, ŠIŲ LAIKŲ IZAOKAS. ...	Nijolė Jankutė	209
TĖVYNĖJE	Danutė Bindokienė	210
KALBA — MŪSŲ GIMINYSTĖS VARDAI	P. S.	212
ATGARSIAI		215
“LAIŠKŲ LIETUVIAMS” KONKURSAS		216

Viršelis ir vinjetės — Jūratės Eidukaitės

Šiame numeryje yra paminėta dail. Aldona Labokienė
su jos kūriniiais

LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros žurnalas.

Redaktorius — Juozas Vaišnys, S.J. Redakcijos nariai:
Danutė Bindokienė, Marija Eivaitė, Algirdas Grigaitis, Vytautas
Kasniūnas, Algimantas Kezys, S.J., Nijolė Užubalienė.
Administracija: Petras Kleinotas, S.J., ir Aleksandra Likanderienė.
Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636.
Telefonas — 737-8400. Spaustuvė — Immaculata Press, Putnam,
Conn. 06260. Metinė prenumerata — 5 dol., atskiuro numerio kaina
50 centų.

LAIŠKAI LIETUVIAMS (Letters to Lithuanians). Published
monthly except July and August, when bi-monthly, by the Jesuit
Fathers of Della Strada, Inc., 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois
60636. Yearly subscription \$5.00, single copy 50 cents. Second class
postage paid at Chicago, Illinois, and additional mailing office.

laiškai lietuviams

1973
birželis
june
XXIV no 6

Religinės ir tautinės kultūros žurnalas

BIRŽELINIAI APMĄSTYMAI

Gegužės ir birželio mėnesiai mūsų šalyje yra, gal būt, patys gražiausi: atšyla oras, žiedais pasipuošia gamta, prasideda vasara. Bet mums, lietuviams, šių mėnesių grožį temdo kai kurie liūdni įvykiai. Atrodo, kad kažkokiu keistu sutapimu ir vieno, ir antro mėnesio keturioliktoji diena mums yra tragiška. Prieš metus gegužės keturioliktają susidegino Romas Kalanta, o paskui jo pavyzdžiu pasekė ir kiti keli lietuviai. Birželio keturioliktają, prieš trisdešimt dvejus metus, tūkstančiai lietuvių buvo vežami į Sibirą nežmoniškiems kankinimams ir mirčiai. Užtat birželį dabar mes vadiname liūdnuoju.

Bet ar verta, tai prisiminus, tik pasyviai liūdėti? Ar gegužės ir birželio keturioliktoji neturėtų mums būti triumfo diena? Juk reikia didžiuliais tais, kurie nesibijo net gyvybės paaukoti už Lietuvos laisvę! O kas išėjo laimėtojai ir pralaimėtojai tomis birželio dienomis, kai bolševikas, suprasdamas savo ideologijos silpnumą, labai gerai žinojo, kad kultūringomis priemonėmis iki šiol laisvėje gyvenusiujų savo tikslams nepalenks, tad ėmėsi jiems nugalėti tokių priemonių, kurių naudoti gal nesigėdijo tik urvinis priešistorinių laikų žmogus! Jau baigiasi toji gadynė, kur viską tvarko ir valdo tik brutali fizinė jėga. Jau švinta žmoniškumo gyvenimo rytas, kur jėga turės nusi- lenkti idėjai.

Žmoniškumą ir laisvę pavergusieji kada nors turės pralaimėti, bet mes turime labai rimtai pagalvoti, ar drauge su jais nepra-

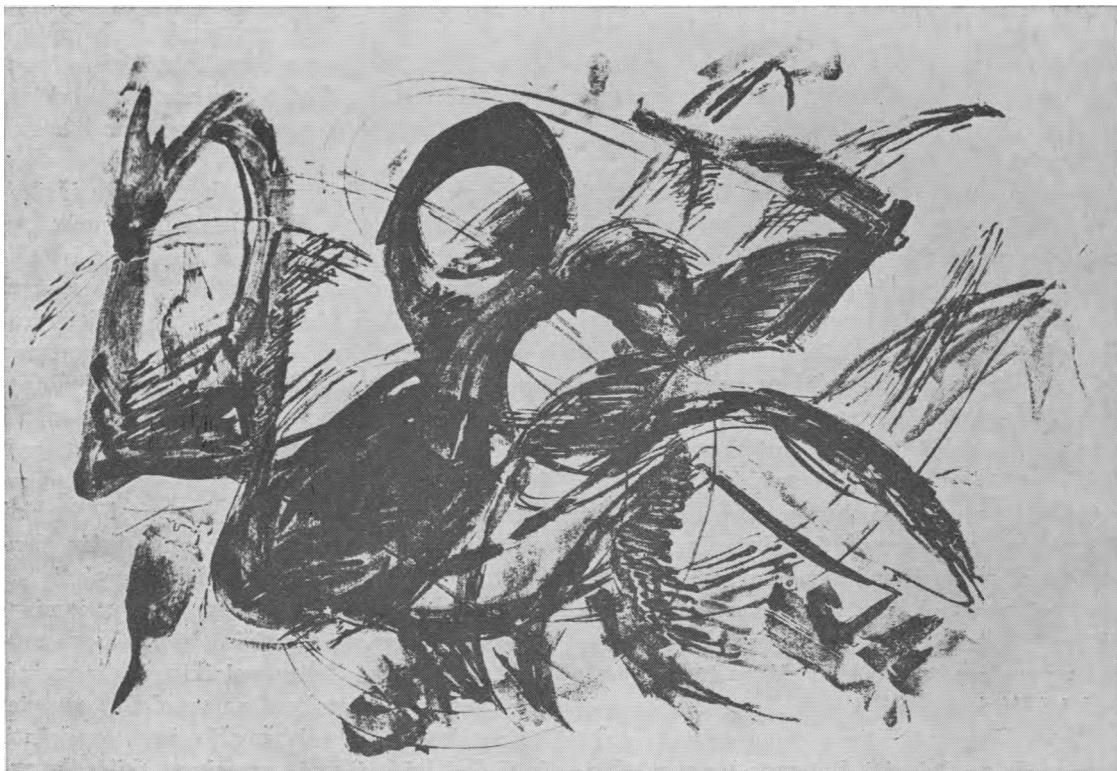
laimėsime ir mes. Juk ir mes kartais, sąmoningai ar nesąmoningai, gal sekame savo šalies okupanto pavyzdžiu, kai nepripažįstame savo broliui laisvės, kai prieš jį kovojame, kai vartojame labai nekultūringas kovos priemones. Jeigu mums yra brangi Lietuva, tai turi būti brangus ir kiekvienas lietuvis. Be lietuvių nebus nė Lietuvos. Tad liaukimės eikvoję energiją savižudybiškai kovai vienas prieš kitą. Tą energiją pasukime visai kita kryptimi. Išėivijoje ilgiau išlikti ištikimam savo tautai nėra lengva. Reikia daug darbo ir pastangų. Štai kur yra platus naudingos ir garbingos kovos laukas!

Praktika aiškiai rodo, kad ilgiau išsilai-kyti tautybė gali tik tada, kai žmonės gyvena arti vienas kito, kai turi savo draugijas, organizacijas, parapijas. Matome, kad viena po kitos žūsta mūsų parapijos, kai lietuviai sklaidosi ir keliai į patogesnes gyvenimo vietas. Taip neseniai mirė ir Rose-lando lietuvių parapija Čikagoje. Jos graži bažnyčia jau priklauso nelietuviams, nes lietuviai išsikėlė į vakarinius priemiesčius. Ar nereikėtų mums šia kryptimi pasukti savo veiklą ir energiją, ar nereikėtų pra-šyti, kad lietuviams būtų leista steigti ne-teritorinę parapiją tuose vakarų priemies-čiuose? Ar nebūtų logiška ir protinga pra-šyti, kad būtų jiems suteikta ir finansinė parama, nes jų aukomis neseniai pastatyta lietuviško stiliaus bažnyčia jau naudojasi kiti? Tai būtų tikrai prasminga mūsų kova, kuri turėtų atnešti laimėjimą.

A. Labokienė

Paukštis (spalvota grafika)

A. Labokienė

Be pavadinimo (litografija)

KAIP TIKĖJIMAS PRARANDAMAS IR ATRANDAMAS

("Laiškų Lietuviams" konkurse premijuotas rašinys)

GABIIA JUOZAPAVIČIŪTĖ

"Tikėjimas yra Dievo duota dovana. Vieni jį turi, kiti ne". Tai gana dažnai girdimas pasakymas, kuris diskusijas apie tikėjimo turėjimą ar neturėjimą paprastai tuoj baigia. Tie, kurie tiki, laikomi laimingais, išrinktaisiais, o kurie netiki — visiškai nubraukiami arba pasišaunama jiems tikėjimą įžiebtį. Toks elgesys rodo palinkimą lengvai atstumti netikinčiuosius, be jokio gilesnio pagalvojimo nei apie juos, nei apie tikėjimo pagrindus. Tai yra lyg ir supratinimas to, kas turėtų būti labai svarbu. Tema rodo, kad tikėjimo reikia ieškoti. Norint jį turėti, reikia pasiekti tam tikrą supratimo lygį, reikia jį surasti.

Pirmiausia reikia nuspręsti, apie kokį tikėjimą čia kalbama. Juk yra įvairių tikėjimų: krikščionys, žydai, mahometonai, stabmeldžiai. Šiame rašinyje bus kalbama apie krikščioniškąjį tikėjimą ir apie tai, kaip žmogus jį praranda arba praradęs vėl atranda. Įdomu būtų panagrinėti praradimo ir atradimo procesus. Kokia yra savo tikėjimu abejojančio žmogaus galvosena? Kas jį paskatino nuo tikėjimo atitolti? Kas jį prie tikėjimo traukia?

Galima sakyti, kad pasaulis susideda iš tikinčiųjų ir netikinčiųjų, nepaisant apie kokias tikybas čia kalbama. Arčiau pažvelgus į krikščioniškąjį pasaulį, matyti, kad ir čia yra susidariusios dvi grupės: tikintieji ir netikintieji. Didžioji dauguma tų, kurie save laiko tikinčiais, yra paveldėję savo tikėjimą iš tėvų, turėjusių daug įtakos jaunuolio brendimo metu. Brendimo amžius yra jautrus įvairioms įtakoms. Jeigu bręstąs jaunuolis pradeda teirautis ir klausinėti apie tikėjimą, tai labai svarbu, kokie žmonės ir kokie raštai jam teiks atsakymus. Jaunuolis pergyvena blaškymosi ir ieškojimo periodą. Tėvų pavyzdys čia labai svarbus. Jeigu tėvai vykdo tai, ko reikalauja iš vaiko, tai

vaikui tie tėvų pateikiami idealai atrodo realūs ir įvykdomi. Bet jeigu tėvai vienaip kalba, o kitaip daro, tai vaiką visiškai sumaišo. Tikėjimą atrasti labai kliudo įvairių knygų skaitymas be jokio paaiškinimo, be diskusijų, bijojimas įvairiais kontroversiniais klausimais pasisakyti ir pasikalbėti. Jeigu savo tikėjimu jaunuolis negali pasinaudoti, ieškodamas atsakymų į jį varginančias problemas, tai tas tikėjimas jam turi labai mažą vertės.

Tikėjimui didelę įtaką turi kunigai — tikinčiųjų vadai ir mokytojai. Jie turėtų jausti didelę atsakomybę, bendraudami su jaunimu, ypač vasaros stovyklose ir įvairiuose suvažiavimuose, kur jaunimas gali iš arčiau savo "dvasios vadą" pažinti. Kartais teko pastebėti, kad stovyklose, kur kelias savaites praleidžia labai jauni vaikai, pradžios mokyklos amžiaus berniukai ir mergaitės, kapeliono elgesys jaunas mergaites nustebina, kai jį pamato ne tokį, koks buvo joms atvaizduotas tėvų. Jei kapelionas dažniau kalba su viena mergaite, negu su kitomis, jeigu jai dovanoja saldinių ar ką nors kita, tai kitoms tai labai nepatinka, ir kapeliono autoritetas jų akyse krinta. Drauge su jo autoritetu krinta ir jų vaikiško tikėjimo samprata.

Vyresniesiems tikėjimo sustiprinimui ar susilpninimui daug įtakos turi kunigo pajėgumas spręsti kai kurias iškilusias tikėjimo problemas. Kaip galima tikėtis, kad pagarba kunigui ir tikėjimui augs ir stiprės, jeigu kunigas, kuris atstovauja tikėjimui, nė nebando į kilusius klausimus atsakyti, viską palikdamas tik žmogaus sąžinei. Jaunimas mato, kad jis neatsako į laiko reikalavimus, jis ir jo tikėjimas neturi įtakos į gyvenime kilusias problemas. Dažnas kunigų tylėjimas diskusijose, jų pasitenkinimas tik maldų atpylimu įvairiems atidarymams

ir uždarymams rodo jų nepajėgumą duoti savo krikščionišką įnašą į tai, kas dedasi tarp tų atidaromųjų ir uždaromųjų maldų.

Suaugusiam ir Dievo ieškančiam asmeniui labai yra svarbus tikėjimo nagrinėjimas. Didžiausią įtaką gali padaryti mokyklose tikybos mokytojai, o bažnyčiose — pamokslininkai. Jeigu tų pamokslų pasiklausysime, tai pamatysime, kad daugelis kunigų yra gražiai išmokę atpilti įvairiom progom seniau paruoštus ir kasmet kartojamus pamokslus. Retas kuris labiau gilina si į mintį arba stengiasi paaiškinti teologijos tiesas. Sutvirtinti tikėjimui neužtenka suprastintų pamokslėlių ir jau daug kartų girdėtų prilyginimų. Šis reiškinys parodo kunigo stagnaciją savo tikėjime. Tai nereikia stebėtis, kad ir parapičių tikėjimas atsidurs tokioje pat stagnacijoje. Žmogus, išklauses pamokslo (jeigu per jį neužmiega), išeina iš bažnyčios, visai nepajutęs, kad išsineša didesnę savo tikėjimo supratimą. Kaip tada gali augti tikėjimas tų, kurie jo šiek tiek turi, ir kaip jį gali atrasti tie, kurie jo ieško?

Tikėjimas auga įvairiai. Jis ir atrandamas įvairiais būdais. Ne visi tie būdai yra racionalūs, apgalvoti ir asmeniškai apsisprendimu pagrįsti. Daugumo žmonių tikėjimas yra paveldėtas — jie su juo užaugo. Žmogui, kuris atidžiau nepagalvoja, ką jis tiki, gresia pavojus tokį paveldėtą tikėjimą greitai prarasti. Negalvojančiam žmogui yra daug lengviau priimti iš tėvų gautą tikėjimą, negu ieškoti naujo. Ką nors šiaip taip tikėdamas, žmogus nori užsitikrinti, kad jeigu Dievas ir dangus yra, tai jis savo gyvenime bent nebus jų neigęs. Taip tikėti yra daug lengviau, negu būti visai netikinčiu, nes netikintis turi apsispręsti, dėl ko tikėjimas jam yra nepriimtinas. Yra daug lengviau perimti "seną", iš tėvų gautą tikėjimą, negu paegzaminuoti savo motyvus ir galvosena, ieškant tikro tikėjimo. Čia jokių būdu nebandoma kiekvienam asmeniui piršti, kad susidarytų savo tikėjimą, tik norima atkreipti dėmesį į tuščią, aklą tikėjimą, kuriuo pasitenkina daugumas žmonių. Jiems trūksta įsitikinimo, jiems trūksta gal-

vojimo! Daugumas tokiaime tikėjime užaugusių nepajėgtų savo tikėjimo apginti, susidūrę su stipresniu kalbėtoju ar knygos autorium. Toks tikėjimas yra labai greitai prarandamas.

Taip pat yra žmonių, kurie sąmoningai apsisprendę netikėti. Jie kada nors gal yra turėję tikėjimą, bet jį praradę. Yra ir tokių, kurie, susipažinę su įvairiomis religijos formomis, apsisprendę nieko netikėti ir nesekti jokios religijos formos. Kartais toks apsisprendimas gali būti reakcija tėvams ir kitiems auklėtojams bei jų galvosena. Daug įtakos turi ir įvairių institucijų žodžiai, neparemti darbais. Kai kurie tikėjimą praranda, kai krikščionišką artimo meilę skleidžiančios institucijos pasirodo nepajėgios tai įvykdyti.

Kai žmogui nieko netrūksta, kai jis patogiai gyvena, tikėjimo atžvilgiu pradeda grimzti į pasyvumą. Kai visko turima ir nesusiduriama su didesnėmis problemomis, labai dažnai nuo tikėjimo atsitraukiama, nes žmogus mano esąs nereikalingas jokios pagalbos. Jis jaučiasi nuo nieko nepriklausomas, savimi patenkintas ir visai savarankiškas. Jis mano pats savo gyvenimą taip gerai sutvarkęs be jokios Dievo pagalbos. Žmogus tampa išdidus, neieško tikėjimo, o jeigu dar tikėjimą turi, tai jis vis labiau ir labiau silpnėja.

Žmogus, žiūrėdamas į tikinčius ir netikinčius, nemato tarp jų jokio skirtumo. Jei gu aš netikėsiu, jeigu sekmadieniais neisiu į bažnyčią, kas man blogo atsitiks? Taip galvoja ne vienas. Tokie žmonės panašūs į mažus vaikus, kuriems yra tikra tik tai, kas matoma ir apčiuopiama. Jie nepagalvoja, kad religija, malda, savo gyvenimo apmąstymas labai daug padėtų jų vidaus gyvenimui.

Jeigu žmogus tikėjimo ieško, paprastai ir atranda. Pasyvusis nieko neatras. Jis eis per pasaulį, nematydamas jokių reiškinių nei gamtoje, nei knygoje, nei savo sąžinėje. Mums geras pavyzdys gali būti daugelis mokslininkų, kurie studijuoja gamtą, pro mikroskopus žvelgia į celės paslaptis, kurie žvelgia ir į žmogaus protą, į jo sielos

Du sonetai

(In memoriam)

I

Užgeso, blykstelėjus dar kaip žvakė,
Gyvybės skaidriai degusi liepsna,
Nurimo ta širdis, kur dyvina,
Nežemiška šioj žemėj meile plakė.

Slogioj kančioj ji niekad nepasakė:
Jau per sunku, o jau per daug, gana.
Kai blėso paskutinė jos diena,
Jos siela ginės saulę kaip plaštakė.

Dėl to, kai pasitikti jos išėjo
Šviesusis angelas aukštuos danguos,
Nustebino ji patį net Tvėrėją:

Tiek buvo meilės jos širdy skaisčiojoj,
Jog dėlei tos kilnios, šventos aukos
Jis pas save ateit jai tuoj pamoj.

II

Paliko žemėj šaltas, liūdnas kapas
Ir gailiai, gailiai liūdinčios gėlelės.
Gedėdama iš ryto saulė kelias,
Ir virpa nusiminęs medžio lapas.

Skubiai prabėga mūsų metai trapūs,
Siųsti kaip dovana aukštesnės Valios;
Greit blunka žemės kilimas, tas žalias,
Šaltos žiemos skaudžiu grobiu jam tapus.

Bet pakeli akis į aukštą dangų
Ir pajunti: iš ten rožytės byra
Į ištįstą, suvargusią tau ranką.

Ir ją glaudi iš karto prie širdies tu,
Tą dovaną, tą brangią, šventą, tyrą,
Tau atsiustą, kad liūdesį nušviestų.

nerimą. Šie žmonės, iš arčiau tyrinėdami Dievo kūrinis, vis giliau ir giliau veržiasi į paslapčių pasaulį. Kiekvienos paslapties atradimas atveria naują, dar sunkiau išsprendžiamą paslaptį. Žmogus, matydamas tokią daugybę nesuprantamų reiškinių, ieško atsakymo: kas tai sukūrė, kas tai sutvarkė? Toks ieškojimas vis arčiau ir arčiau veda prie tikėjimo, kad turi būti kokia nors aukštesnė būtybė – Dievas.

Literatūrinių bei teologinių veikalų skaitymas ir jų apmąstymas gali vesti žmogų prie tikėjimo. Literatūroje dažnai yra kartojama tema – žmogaus gyvenimo prasmės ieškojimas. Ši tema eina per visą literatūrą, ar ji būtų rašyta keturioliktame ar dvidešimtame amžiuje. Nors ji kitaip išreiškiama, nors keičiasi forma, pagrindas tas pats. Tik tikėjimas gali duoti geriausius atsakymus, ieškant gyvenimo prasmės.

Kai žmogaus gyvenime kartais atrodo, jog viskas verčiasi aukštyne kojom, tikėjimas yra vienintelis paguodos ir vilties šaltinis. Ypač nelaimės atveju ar didelių sunkumų metu ieškoma paguodos, stiprybės ir pasisukama Dievo pusėn. Žmogus, nepajė-

giąs suvokti kančios prasmės, blaškosi ir ieško atsakymų į klausimą, dėl ko jam reikia kentėti. Kai protas čia yra bejėgis, žmogus teranda ramybę tik tada, kai pajėgia pasiduoti Dievo valiai, kai jo tikėjimas tiek sustiprėja ir išauga, kad jis gali kantriai nešti kryžių, priimdamas jį iš Dievo rankų. Tada žmogus taip galvoja: jeigu aš ir nematau tos kančios prasmės, bet Dievas, kurs viską žino ir tvarko, be abejo, mato ir prasmę, ir tikslą. Toks nusiteikimas, toks galvojimas žmogui duoda jėgų tuos sunkumus pakelti.

Tikėjimui atrasti yra be galo svarbūs gyvi tikėjimo pavyzdžiai. Kristus yra geriausias pavyzdys visiems laikams ir visiems žmonėms. Ką Jis prieš du tūkstančius metų mokė, tai tinka ir mūsų laikams. Tikėjimui augti ir plėstis reikalinga turėti ir kitų gyvų pavyzdžių, kurie liudytų, kad Kristaus mokymai yra realūs, gyvi, pasiekiami. Tada mūsų krikščioniškasis tikėjimas pasidaro pilnas prasmės, gyvybės ir dinamikos. Jis nėra užkištas muziejuje knygoje, bet randa vietą dabartiniame gyvenime, dabartiniais laikais. Jis turi atsakymus į visus laiko reikalavimus.

KRISTAUS ŠVIESA ŽMOGAUS KLYSTKELIUOSE

KUN. JUOZAS PRUNSKIS

Nekatalikas rašytojas H. S. Chamberlain vienu metu rašė:

— Kristaus gimimas yra pati svarbiausia data visoje žmonijos istorijoje. Nėra karo, valstybės pradžios, nėra jokio natūralaus reiškimo, jokio išradimo, kuris savo svarba galėtų prilygti trumpam Galilėjiečio gyvenimo laikotarpiui žemėje. Tai yra įrodyta beveik du tūkstančius metų užsitęsios istorijos. .. Yra tikrai gilus pateisinimas vadinti Kristaus gimimo metus pirmais ir nuo Jo pradėti mūsų chronologiją.

Dar daugiau Kristus mums svarbus, kai prisimename Jo atneštą gilią dvasinę pagalbą žmonijai. Amžiais nepamiršamas dailininkas Fra Angelico yra nutapęs įspūdingą paveikslą — Kristaus nužengimą į pragarus. Vaizduojami atidaryti sunkūs geležiniai vartai, pro kuriuos į vidų krinta šviesa nuo Kristaus. Visi, kurie iki tol taip ilgai Jo laukė, dabar stipria srove veržiasi artyn prie Kristaus, o Jis stovi, visų laukdamas išskęstomis rankomis. Tie žmonės gyveno prieš Kristų, bet tik dabar jie pradeda pilnutinį gyvenimą Kristuje.

Kristaus išskleistos, laukiančios rankos yra nukreiptos į visus. Pilnutinį gyvenimą Jis neša visiems, taigi ir mums. Viešpats atskleidė mums žemiškojo gyvenimo prasmę ir nurodė kryptį. Prieš Jį daugeliui net ir išmintingųjų tai buvo neatspėjama mįslė. Sokratas klausė: "Kaip mes turėtume geriausiai tarnauti Dievui? Bus geriausia, jei gu mes palauksime, kol kas nors ateis ir mus pamokys".

Kai Buda buvo arti mirties, jo mokiniai ėmė jį klausiti paskutiniųjų instrukcijų. Buda jiems pasakė: "Stenkitės be paliovos". Mokiniai tada jį užklausė: "Kodėlgi mes turėtume stengtis?" Buda tik patraukė pečiais. Anksčiau jis buvo mokęs, kad reikia siekti Nirvanos — išnykimo.

Kristus yra ypatingai svarbi atrama žmogui sunkiausiose valandose. Didysis kom-

pozitorius Mozartas 1778 m. liepos 3 d., tada teturėdamas tik 22 m. amžiaus, rašė savo geriausiam draugui kun. Bullinger:

— Dievas pasišaukė mano brangiausiąją motulę pas save. Jos panorėjo sau. Tai aš suvokiu ir pasivedu Jo valiai. Jis man ją davė, o dabar atsiėmė... Prieš tris dienas ji atliko išpažintį, priėmė Komuniją, gavo paskutinį patepimą... Mano brangus drauge, aš nesu apimtas kartumo, o jaučiuosi paguostas. Specialios Dievo malonės dėka aš viską pakeliu tvirta, ramia dvasia. Kai jos liga pasidarė pavojinga, aš prašiau dviejų dalykų: ramios mirties mano motulei, o sau — stiprybės ištvirti. Gerasis Dievas mane išklausė ir suteikė abidvi malones.

Toliau Mozartas pasakoja, kaip jis, Dievo palaimos laukdamas, laikosi pasninkų, kas sekmadienį ir šventadienį klauso šv. mišių, o jei galima, tai ir šiokiadieniais. Net ir savo paties mirtį prisimindamas, Mozartas rodė daug dvasinės stiprybės. Jis rašė:

— Kad paskutinis mūsų gyvenimo kelias yra mirtis, aš taip susiderinau su šia geriausia žmogaus drauge, kad ne tik jos veidas manęs nebegąsdina, bet, priešingai, mane ramina ir paguodžia. Ir aš esu dėkingas Dievui, kad Jis atnešė man palaimą pažinti mirtį kaip raktą į laimę. Nors aš esu pačioje jaunatvėje, bet niekada neužmiegu nepamąstęs, kad ateinančioji diena gal jau neberas manęs tarp gyvųjų. Ir tačiau nieks iš mano aplinkos, kas tik mane pažįsta, nepasakys, kad esu liūdnas ar paniūręs. Už tą laimę aš kasdieną dėkoju savo Tvėrėjui ir nuoširdžiai to paties linkiu kiekvienam žmogui.

Ant vieno tilto Passau mieste buvo užrašas: "Viskas yra tik perėjimas". Ir kaip didelė mums yra tiesa, Kristaus atnešta, kad ir mūsų gyvenimas, mūsų mirtis yra tik perėjimas į amžinybę, o ne išnykimas. Svarbu

tik, kad ta kelionė amžinybėn nebūtų tuščiomis rankomis. Genuvoje, kur yra pačios gražiausios pasaulio kapinės, kur švyti tiek daug meniškų paminklų, gyveno senutė vaisių pardavėja, kurios vienintelė svajonė buvo susilaukti, kad po mirties ir jai būtų pastatytas toks dailus paminklas. Dėl to ji visą amžių kietai gyveno, uoliai taupė, dėjo centą prie cento, kad pabaigoje ir jai būtų daili marmoro skulptūra. Tegu ta mintis buvo ir estetiška, bet moteris labai klydo, savo visą dėmesį sutelkdama į šaltą marmorą, ne į savo širdį ir sielą, skirtą amžinybei. Ne vienas ir dabarties žmogus, kad ir kitokiais būdais, šią klaidą kartoja.

Kai graikų tapytojas Apelles sėsdavo prie darbo, jis viltingai pratarėdavo: "Aš dirbu amžinybei". Eidami Kristaus nužymėtų gairių keliu, mes dažniau turime taipgi prisiminti, kad gyvename ir dirbame amžinybei. Ir čia mes turime kits kitą paremti, padėti, stiprinti. Kartą Europoje rugsėjo mėnesį taip žiauriai atšalo oras, kad kregždės, nespėjusios dėl per ankstyvo šalčio išskristi, jėgų netekusios, šalčio palaužtos krito ant žemės. Žmonės, jų pasigailėję, rinko nuo žemės ir lėktuvais gabeno į šiltesnes vietas. Žmogaus siela yra nepalyginamai svarbesnė, negu blezdingėlė. Ir ją kartais gyvenimo šalnų palaužia. Užtat visų, kas tik gali, visų Kristaus mokinių uždavinys yra šalančiai žmogaus sielai nešti daugiau šilimos, nukreipti ją į gaivinančiai šildančius Kristaus širdies spindulius. Savo tarpe reikia daugiau rodyti krikščioniško nuoširdumo. Vienas iš didžiųjų Europos mintytojų, Tihamer Toth, rašė, turėdamas minty materialinių gėrybių viliojamą žmogų ir Evangelijos turtuolį: "Turtuolis prazuvo ne todėl, kad jis buvo turtingas, bet todėl, kad jis buvo beširdis". Krikščionybė nuo pat savo pradžios išėjo į kovą su žmogaus beširdiskumu ir savimeiliškumu, nes tai yra didelis nutolimas nuo mylinčios Kristaus Širdies.

Žmogus dažnai yra pasinėšęs į klystkelius. Net pats humaniškumas kartais iškrypsta į šunkelius. Štai Paryžiuje ir daugelyje Amerikos vietų yra šunų kapinės, kur yra taip brangių paminklų, kad už juos

vargšų šeimos daug dienų galėtų turėti duonos. Viename tokiaime šuns antkapyje Paryžiuje yra iškalti žodžiai: "Safo, mano ištikimoji ir kilnioji drauge. Jeigu mano siela nebus lydima tavo sielos nežinomybėje, tai aš nenoriu Dangaus karalystės".

Čia mums prisimena istorinis įvykis su Aleksandru Didžiuoju. Kartą jis patyrė, kad vienas jo karys niekšišškai pasielgė prieš akivaizdoje.

— Koks tavo vardas? — paklausė karį imperatorius.

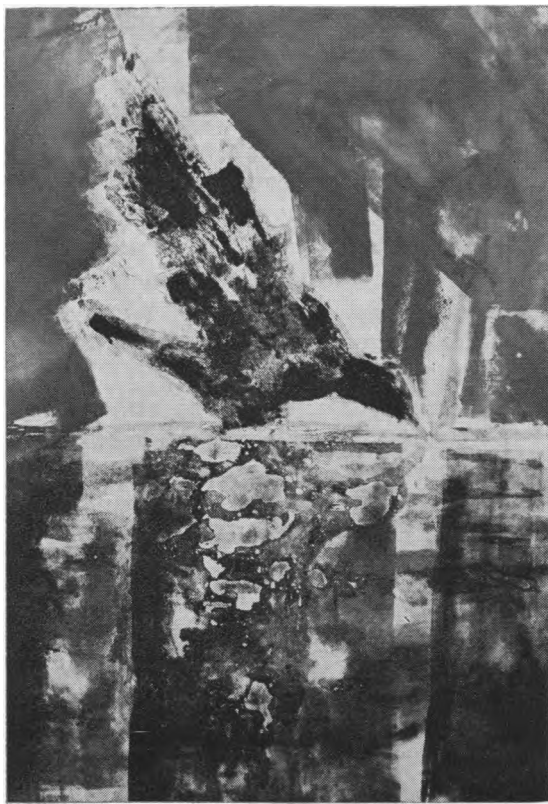
— Aleksandras, — atsakė tas.

— Juk tai ir mano vardas. Arba tu pakeisk savo vardą, arba keisk elgesį.

Jeigu mes esame krikščionys, mūsų elgesys turi būti krikščioniškas.

Viename iš gražiausių Pietų Amerikos miestų, Rio da Janeiro, yra trijų tūkstančių pėdų kalnas Corcovado, aukštai iškyląs virš miesto mūrų. Ant to kalno buvo pastatyta milžiniška Kristaus statula. Dvejus metus dirbo, kol ji iškilo aukštumoje. Į šventinimo iškilmes susirinko 200,000 žmonių, vyskupai, vyriausybės nariai, diplomatai. Atėjus reikiamam momentui, iškilmių pradžiai, radijo išradėjas Marconi, būdamas Romoje, už 5,000 mylių, paspaudė elektros mygtuką, ir Kristaus statulą Corcovado kalne apšvietė užsižiebę galingi prožektoriai. Raiškiai švytėjo Kristus su ištiestomis rankomis, lyg tardamas evangelijos žodžius: "Pakeltas nuo žemės, aš trauksiu visus prie savęs" (Jono 12,32). Trumpųjų bangų energija, pasiūsta iš Italijos, skriejo per slėnius, kalnus, okeaną, kol, pasiekusi Braziliją, įžiebė prožektorius Corcovado Kristaus statulai šviesa nužerti. Lygiai taip Dangaus malonei atviras širdis ir sielas skaidriai nušviečia dieviškieji spinduliai.

Šv. Vincentas a Paulo, ieškodamas tokios šviesos, prieš svarbesnį veiksma save klausdavo: "Ką Kristus darytų mano vietoje". Pas vokiečių katalikų partijos vadą Windthorstą, kai jis dar buvo Hanoverio kancleris, atėjo moteris, prašydama perskyrų. Ji skundėsi, kad vyras kas vakarą grįžta girtas, keldamas sąmyšį namuose. Windthorstas ją paklausė: "Ką gi jūs, geroji po-

A. Labokienė

Vienišas (litografija)

nia, tokiais atvejais darote?" Ši atsakė: "Aišku, aš netyliu taip pat". "Ponia", kalbėjo toliau Windthorstas, "atrodo, kad jūsų namuose trūksta vieno baldo: klaupkelės. Kai Jūsų vyras grįžta girtas ir kelia sąmyšį, geriau kalbėkite su Dievu, kaip su juo".

Graikų kalboje žmogaus pavadinimas yra "antropos", kas reiškia — aukštyrą žiūrintis. Kiekvienam iš mūsų naudinga dažniau savo žvilgsnį pakelti aukštyrą. Yra vieno dailininko paveikslas, dažnai matomas ir įspūdingas, vaizduojąs Kristų, besibel-džiantį į duris. Kai paveikslas buvo baigtas, mažas dailininko sūnelis kreipėsi į tėvą: "Betgi, tėveli, paveiksle yra viena klaida: nėra rankenos durims atidaryti". "Sūnau", atsakė dailininkas, "kas pirmu požiūriu atrodo klaida, iš tikrųjų atskleidžia vieną tiesą: tas vyras prie durų — tai Viešpats Dievas. Durys atsidaro į žmogaus šir-

dį, ir jų rankena yra iš vidaus. Reikia duris iš vidaus žmogui atidaryti, kad Viešpats galėtų įeiti".

Ar mūsų širdies durys vis pasilieka užsklęstos Kristui įeiti? Ar ir mes kartais neturėsime kartoti su šv. Augustinu: "O, kodėlgi aš pamilau Tave taip vėlai?" Gal kaip tik dabar yra taip reikalinga mūsų gyvenimo revizija.

Žmonėse yra posakis, kad, norint sulaukti ilgo amžiaus, reikia valgyti tik pusę to, ką valgome, miegoti dvigubai ilgiau, gerti vandens tris kartus daugiau ir juoktis keturis kartus dažniau. Galima tik pastebėti, kad rami, švari sąžinė bus labai geras pagrindas būti pačiam linksmam ir nešti giedrią nuotaiką kitiems.

Strindbergo gyvenime skaitome, kad, pasišaukęs savo dukterį paskutiniam atsisveikinimui, jis pratarė: "Brangi Margarita, baigiau gyvenimą; balansas yra paruoštas". Tada jis paėmė šv. Raštą, kurį vis prieš savęs laikė, priglaudė prie širdies ir tarė: "Čia yra vienintelė tiesa". Tas nurodymas svarbus ne tik rašytojo, mintytojo dukrai, bet ir mums visiems. Ėjimas šventų tiesų nušviestu keliu gali pakeisti visą žmogaus asmenybę.

Kartą senatorius Remaud Paryžiaus viešbutyje išnuomavo kambarį ir iš anksto užmokėjo už visą mėnesį. Savininkas paklausė, ar nereikia kvito.

— O, ne, — atsakė senatorius. — Juk Dievas matė, kad užmokėjau.

— Tai jūs tikite Dievą? — paklausė viešbučio savininkas.

— Žinoma, tikiu. O jūs?

— Aš tai ne.

— Jeigu taip, — pratarė senatorius Remaud, — tai geriau išrašykite raštelį, kad nuomą gavote...

Tikėjimas neša ir pasitikėjimą. Ir tai yra tikrasis kelias. Italų rašytojas Giovanni Popini eilę dešimtmečių ieškojo gyvenimo harmonijos, eidamas kartaus ateizmo keliu ir tyčiodamasis iš Kristaus. Ir kai visi tie eksperimentai paliko tik kartėlį jo sieloje, jis penkiolikai mėnesių pasitraukė į nuosąlumą. Čia jis surado Kristų, kurį iki tol

neigė, ir kai Kristus atnešė į jo sielą tokią harmoniją, kokios jis niekur kitur nesurado, parašė savo garsiąją "Kristaus istoriją", išverstą į daugelį pirmaujančių pasaulio kalbų, taip pat ir į lietuvių kalbą. Visa knyga žėri iškalbinga Kristaus meile ir giliu jo mokslo tikrumo pajautimu.

Papinio patarimas yra toks:

— Ir jums nėra vilties išsigelbėti be Evangelijos. Arba išmoksitė pasidaryti

krikščionimis, triumfuojančiu gailestingumu persiėmusiais, arba amžių amžius draskysitės iš sambūrių į sambūrius ir iš žudynių į žudynes iki visuotinio sunaikinimo dienos. .. Reikia vėl uždegti žmones aistra krikščonybei, duoti pajusti ir paliesti ranka, kad tai nėra miręs mokslas mirštantiems pasinaudoti, bet maistas visoms burnoms, skirtas naują gyvenimą gražinti net ir tiems, kurie gal net jo vardo gerai nežino.

TAUTA KRIKŠČIONIŠKOSIOS PASAULĖŽIŪROS POŽIŪRIU (II)

VACYS KUPRYS

VALSTYBINĖ TAUTOS SAMPRATA

Valstybinė tautos samprata giliai įaugusi amerikiečių galvosenoje, bet neaplenkusi ir lietuvių — ypač jaunosios kartos. Ji yra labai paprasta: "Tautą sudaro valstybės piliečiai". Nėra tokio dalyko, kaip Amerikos lenkai, italai ar vokiečiai; priėmę pilietybę, jūs priklausote tik amerikiečių tautai" — sako Amerikos Revoliucijos Dukterys savo brošiūroje, skirtoje naujai gavusiems Amerikos pilietybę. Ko verta ši pažiūra? Visų pirmiausia turime atsakyti į klausimą: kas yra valstybė, arba bent surasti jos esmę išsakantį bruožą.

Nematau reikalo čia daryti pilnos valstybės sąvokos skaidos, tenoriu pabrėžti, kad valstybė yra *visuomeninė organizacija*. Kas gi yra organizacija? Tai toks jėgų paskirstymas ir sujungimas, kuris įgalina jas duoti didesnes išdavas, negu jos duotų veikdamos nepriklausomai. Organizacijai visuomet turi būti duotas tikslas, uždaviniai ir priemonės jiems siekti. Organizacija visada remiasi tais pačiais principais, nežiūrint kur ir kam ji tarnautų: visuomenei, technikai, kariuomenei, verslui ar dar kuriai kitai sričiai. Iš to matome, kad organizacija, o tuo pačiu ir viena iš jos formų — valstybė, yra

daiktas arba įrankis kuriam nors tikslui siekti... Valstybė priklauso daiktinei tikrovei, nors ji yra grynai racionalinė — mūsų pojūčiams neprieinama. Valstybės tikslas plačiąja prasme — tarnauti žmogui ir tautai. Jau iš to, kas pasakyta, turėtų būti aišku, kad tautos negalime sutapatinti su valstybe.

Valstybė yra dirbtinė: tauta — prigimtinė. Valstybė yra priemonė pasirinktam tikslui siekti: tautai niekas negali nurodyti tikslų ir naudoti ją kaip priemonę jiems siekti — ji vykdo misiją savo pačios egzistavimu. Pilietybę savo noru galima gauti ir prarasti; tautybė yra nepakeičiama. Pagaliau visiems žinoma, kad tauta gali gyventi ir be valstybės, nors jos gyvastingumui reikštis valstybė yra labai reikšmingas įrankis.

ROMANTINĖ TAUTOS SAMPRATA

Romantinė tautos samprata mūsų tautiečių galvosenoje buvo ir tebėra gyva. Kuo ji pasižymi? Lig šiol esu palietęs tas tautos sampratas, kurios tautos esmę bando atskleisti pasaulėžiūrinės ar daiktinės tikrovės rėmuose. Romantinė tautos samprata yra svetima toms tikrovėms, nes ji remiasi ne tiek proto išvadomis, kiek jausminiu iš-

gyvenimu. Romantikai bendros tautos sąvokos ne tik neturi, bet ir nesiekia jos surasti ir pažinti. Jiems svarbu ne tai, kaip tauta suprantama, o kaip su ja santykiuojama. Santykį irgi apsprendžia ne proto svarstymai, ne filosofinis ar religinis tikėjimas, o meilė, grožėjimasis, didžiavimasis, kentėjimas, neapykanta ar dar kitoki jausminiai išgyvenimai. Todėl nestebėtina, kad romantikų tautos samprata išryškėja, ne kurioje kitoje, o meninėje tikrovėje. Romantikams išreikšti savo tautinį credo patogiausios kelias yra: poezija, istoriniai romanai, dainos, senovės laikų padavimai.

Romantiška nuotaika labai sustiprėja, kai tauta patenka į tragišką būklę, bet dar nėra praradusi vilties atgauti buvusią didybę. Tai liudija mums Lenkijos romantizmas, pasireiškęs devynioliktojo šimtmečio pirmoje pusėje. Čia romantizmas greitai nusileido nuo literatūrinių viršūnių į gatvinę propagandą, rengdamas dirvą 1853 metų sukilimui. Šis romantis lenkų patriotizmas, persimetęs į Lietuvą, nevedė lietuvių prie tautinio atgimimo. Jis pagaliau po nepasisekusio sukilimo išblėso. Čia pat naują kovos kryptį davė Vysk. M. Valančius. Jo kovos tikslas buvo ne *valstybę* atkurti, kuri darai būtų buvus lenkiška, bet išlaikyti *tautos* gyvybę. Jo siūloma kovos taktika: venkit nebūtinų aukų, telkit savyje dorines, kultūrinės ir ūkinės vertybes ir būkit gudrūs kaip žalčiai. Jo pasipriešinimas priimti rusišką raidyną, jo sumanymas spausdinti knygas Prūsijoje ir suorganizavimas knygnešių, pagaliau aktyvus liaudies švietimas parapijose paruošė dirvą "Aušros" laikraščiu, o kartu su juo ir romantiniam lietuvių patriotizmui. "Aušros" "romantizmas" turėjo didelės įtakos atbusti lietuvių tautinei sąmonei, jei tautine sąmone laikysime, ne pačios tautos sampratą, bet išgyvenimą jos kaip bendruomeninio vieneto, kaip pajutimą tautinės savivarbos ir pasitikėjimą savi. Reikia pripažinti, kad šitų savybių iki "Aušros" pasirodymo lietuvių tauta stokojo.

Vėliau, diferencijuojantis lietuvių visuomenei idėjiškai ir politiškai, tautinis roman-

tizmas prarado savo pirminį vaidmenį. Vis tik jis tapo vedamąja idėja Lietuvos mokyklinio jaunimo auklėjime. Šio auklėjimo įtaka šiandien aiškiai regima kai kurių mūsų vidurinėsios kartos tautiečių galvose.

Šios rūšies romantiniame galvoje trūksta sistemos ir iškyla daug prieštaravimų. Romantikai tariasi iškėlę tautą į pirmąsias vertybes, bet, nesuvokdami ir neišgyvendami jos turinio, paverčia ją į nuo tikrovės atitrauktą ir beprasmį žodį. Romantikas gali tariamam "tautos labui" niekinti ir skriausti savo tautiečius, neturėdamas dėl to ne tik sąžinės priekaištų, bet dargi jausis atliekęs patriotinį darbą. Tačiau, neatskleisdami tautos turinio, neatsakome į klausimą, *kodėl* ji yra vertybė. Kiekviena vertybė apsprendžiama dviejų klausimų: *kaip* ji vertinama ir *kodėl* ji taip vertinama, atseit, vertinimas turi ne tik subjektyvų, bet ir objektyvų pradžią. Nesurasdami objektyvaus vertybės prado tautoje, romantikai yra priversti ieškoti jo tautos pakaitaluose. Jie gali būti: tėvynė ar gimtasis kraštas, tautinė valstybė, rasė, net tautą ar valstybę reprezentuoją simboliai. Norėdami gimtąjį kraštą ar valstybę bei jos istoriją suidealizuoti, turime gausybę grožinės literatūros, dailės, teatrinių priemonių. Galime žavėtis jo gamtos grožiu, išgražinti jo istoriją, padidinti priešų nuodėmes. Čia romantizmas randa visišką galimybę pasireikšti, bet kartu sutinka pavojų, pavirsti tik propagandine priemone. Taip, pavyzdžiui, gimė fašizmas, paversdamas valstybę aukščiausią vertybę, ar nacionalsocializmas, išaukštinęs rasę. Romantiniu patriotizmu nusiteikusi žmonių masė buvo stiprus ramstis tų partijų tikslams. Ji įgalino diktatorius bei jų partijas "tautos labui" pavergti pačią tautą.

Paminėtinas čia ir "simbolistinis" tautiškumas, kaip pseudoromantinė apraiška, kuri pastebima ir lietuviškoje bendruomenėje. Romantis tautiškumas, neturėdamas aiškos tautos sąvokos ir tuo pačiu neatsakdamas, kokia ji vertybė iš esmės, tautą reprezentuojančius simbolius nuprasmina.

Nežiūrint to, turime nemažą skaičių romantikų, kurie ne vien tik oficialiems, bet dargi ir pridėtiniais (pvz. žvakės, V. K.) simboliams teikia beveik sakralinę pagarbą. Tai tie, kuriems simbolis svarbus, nes jis yra simbolis; tai tie, kurie šalia dalyvavimo paradinėse ceremonijose kitokių pareigų savo tautai nesuranda.

Kai kuriose mūsų šeimose, jaunimo organizacijose ir lietuviškose mokyklose tautinis auklėjimas tebėra romantiškas. Kaip patirtis rodo, jis norimų vaisių neneša. Pasakojimai apie gražią Lietuvos krašto gamtą ar buvusią jos imperiją jaunuoliui tėra vykusis ar nevykusis pasaka, o kartais ir melas... Krašto grožis ar didybė ne tik jaunuolio (jo nemačiusio), bet ir kiekvieno iš mūsų *neįpareigoja*. Įpareigoti galime būti tik Dievui ir žmonėms ar jų bendruomenei — tautai. Tautos apgyventas kraštas tėra daiktas, ir mes į jį, kaip tautos nariai, turime *teisę*, nors būtume ir kitos valstybės piliečiai. Lietuvių tautą suliedinti su jos kraštu reiškia psichologiškai ją nuo mūsų jaunimo atitraukti, nes ją nukeliame už Atlanto. O suprasdami tautą kaip brolystės ir tėvystės surištus žmones, padarome erdvinius atstumus nebeesminiais jos egzistencijai.

TAUTOS MISIJA

Jau minėjau, kad tauta, atvirkščiai negu valstybė, neturi jai skirto tikslo, kuriam ji tarnautų kaip įrankis, o *misiją*. Ką tai reiškia? Tikslą nustato ne pati valstybė, bet žmonės, o tauta vykdo savo misiją pačiu egzistavimu. Mes nenustatom, ką tauta turi sukurti ar atlikti, o tik patvirtinam tai, ką ji sukūrė. Vienok už tautos misiją esame visi asmeniškai atsakingi. Vadinas, mes ne tautą, o patys save privalome įpareigoti. Žmogus pašauktas kūrybiniam veiksmui, todėl Dievo dovana ateina jam ne kitaip, o pareigos forma. Kas gauto talento neleidžia apyvartoti, o užkasa žemėje, tas užsitarnauja pasmerkimą. Dovana tik tada visai įprasminama, kai ji virsta medžiaga kūrybiniam veiksmui, kurio vaisius vėl gali būti teikiamas kaip dovana. Žmogus iš tautos gauna ne tik savo egzistenciją su ypatingomis

dvasinėmis galiomis, bet šalia to ir jos sukurtas kultūrinės, ūkinės ir dar kitokias vertybes. Tai dovana, už kurią kiekvienas turėtų jaustis dėkingas ir skolingas. Šito dėkingumo šiandieniniai žmonės stokoja, nes jie neišgyvena tautos kaip organiško vienetą, o tik kaip masinę visuomenę, kur žmogus su žmogumi susitinka, ne dovanas vienas kitam nešdami, o varžybų lauke, siekdami laimėjimų kitų sąskaitom. Bet koks kūrybinis ar gamybinis veiksmas, skirtas kitų labui, virsta dorine kūryba. Dorinė kūryba yra ne kas kita, o tai, kas užbaigia atstatyti mūsų sužalotą brolystę. Sužalotos brolystės atstatymas yra krikščionybės įgyvendinimas. O brolystė nėra tik atitrakta sąvoka, bet egzistuojanti tikrovė: šeimos, tautos ar žmonijos pavidalu. Šiuose rėmuose, o ne kitaip, esame įpareigoti tėvystę ir brolystę kaip dorines vertybes užbaigti kurti. Taigi, pirminė tautos misijos prasmė yra *dorinė* ir kaipo tokia ji yra krikščioniškosios misijos dalis. Antroji tautos misijos prasmė yra *istorinė*. Istorija, krikščioniškos pasaulėžiūros požiūriu, nėra palaidų ir tik atsitiktinių praeities įvykių eiga, o turi savo pradžią ir prasmingą pabaigą. Istorijos eiga priklauso nuo dievažmogio sąveiksmio: dieviškosios apvaizdos ir žmogiškosios kūrybos bei destrukcijos. Kadangi pagrindinis vaidmuo istorijos vyksme priklauso tautoms, tai šį dievažmogišką sąveiksmį ir tenka laikyti istorine tautos misija. Tauta, vykdydama istorinę misiją, įprasmina savo pasisėkimus ir nepasisėkimus. Jos istorinė misija verčia gyventi ne vien sau, bet ir likusiai žmonijai. Kartais ir nedidelės tautos likimas pasuka pasaulio istoriją kita linkme.

Pagaliau tauta pašaukta *kultūrinei* misijai. Kiekviena tauta, kurdama kultūrinės vertybes, išpaudžia į jas savo tautinio charakterio bruožą. Tokiu būdu tautinis įvairumas įgalina pasaulyje reikštis kultūriniam įvairumui. O šis įvairumas rodo pasaulio kultūrinį turtingumą. Todėl varžyti vienaip ar kitaip tautos kultūrinį veikimą yra nusi kaltimas ne tik prieš ją pačią, bet ir prieš visą žmoniją.

NUTAUTIMAS

Šio sudėtingo klausimo rašinio rėmai neleidžia nuodugniau nagrinėti, todėl tesiribosiu kai kuriomis principinėmis mintimis.

Vadovaujantis samprata, kad tautybė yra tėvystės ir brolystės ryšys, perėjimas iš vienos tautybės į kitą yra neįmanomas. Jis neįmanomas, nes tas ryšys yra egzistencinis, o ne *sutartinis*. Ką tada vadiname "nutautimu"? Čia reikia prisiminti, kad žmonės, nors tėvystės ir brolystės ryšio negali pakeisti, bet yra pašaukti jį išlaikyti. Ir jis išlaikomas tik aukos keliu. Čia kyla klausimas: ar tauta yra toji vertybė, kuriai mano pasiaukojimas būtų prasmingas? Į tą klausimą teigiamai atsakyti pajėgūs tik tie, kurie turi intelektualinį *pajėgumą suprasti* tautą kaip didelę vertybę, kurie turi *dorinį kilnumą* jai angažuotis ir pakankamai *stiprią valią* didesnei ar mažesnei aukai prisiimti. Tomis savybėmis pasižymi tik asmenybės. Masės žmogus niekada nepajėgs suprasti tautos kaip didelės vertybės, lygiai, kaip jis neįstengia suprasti ir angažuotis visai eilei kitų vertybių. Masės žmogus visada pasiduoda mados diktavimui ar kitokiam socialinės aplinkos spaudimui, todėl jis eina visada su dauguma. Kadangi svetimame krašte daugumai atstovauja kitataučiai, tai masės žmogus (ateivis), sekdamas ją, savaime atsitraukia nuo savo tautos. Masės žmogus nesistengia ir nepajėgia giliau pažvelgti į dalyko esmę, o tenkinasi susipažinęs su išorinėmis jo apraiškomis. Tad nenuostabu, kad jis, pasisavinęs svetimos tautos kai kurias žymes, jaučiasi jau jai priklausęs. Todėl nutautimas tėra *tariamas*, o ne tikras tautybės pakeitimas. Jei nutautimas reikštų tautybės pakeitimą, tai tada neiškiltų nusikaltimo klausimas, nes nauja tautybė įpareigotų mus "naujai" tautai. Deja, tautybė yra prigimtine ir nepakeičiama, todėl nutautimas yra ne kas kita kaip atsisakymas tautai pareigų ir tuo pačiu nedalyvavimas tautos misijos įgyvendinime. Ar šia prasme nutautimas yra nusikaltimas? Kaltės klausimas yra sudėtingas ir priklausomas nuo daugelio aplinkybių, todėl turi būti kelia-

mas ir sprendžiamas su dideliu atsargumu ir tik konkrečiuose atvejuose. Tačiau jei tautą suprantame kaip mus įpareigojančią vertybę, tai, ją palikdami, pasirašome patys sau kaltinamąjį aktą.

KAI KURIOS IŠVADOS IR PARYŠKINIMAI

1. Mokslas yra nepajėgus atskleisti tautos prigimties, struktūros ar nuspręsti, kuriai vertybių kategorijai ji priklauso.
2. Norėdami pažinti tautos esmę, turime peržengti mokslo ar daiktinės tikrovės ribas ir remtis pasaulėžiūra.
3. Tėvystė ir brolystė — tai ne sentimentalus išsireiškimas, ar biologiškas ryšys tarp žmonių, o doriškai egzistencinis ryšys tarp Dievo ir žmonių bei tarp pačių žmonių. Jis yra vienintelis žmogisko buvimo pradas ir palaikytojas.
4. Žmogus yra pašauktas vykdyti tėvystės ir brolystės kūrimą per konkrečias jų formas: šeimą, tautą ir žmonią.
5. Sociologiniai, kultūriniai, biologiniai ir kiti išoriniai veiksniai negali tėvystės ir brolystės esmės pakeisti, ir todėl visos tautos yra tarp savęs lygios vertybės.
6. Kultūra ir valstybė yra pasekmės, o ne tautos egzistavimo priežastys.
7. Tauta turi teisę gyventi savame krašte ir turėti valstybę, panašiai, kaip individualus žmogus turi teisę į jam priklausomą daiktą.
8. Tauta, valstybė ir gyvenamas kraštas yra trys savo prigimtimi skirtingi dalykai. Tai reikia būtinai pabrėžti, aiškinant jaunimui klausimus, susijusius su tauta.
9. Tautos misija turi doringą, istorinę ir kultūrinę prasmę, kurių įgyvendinimas priklauso nuo mūsų pačių įsipareigojimo, kūrybingumo ir atsakomingumo pajutimo.
10. Tėvystės ir brolystės ryšys yra egzistencinis, o ne sutartinis; todėl perėjimas iš gimtosios tautybės į kitą tiesiogine žodžio prasme neįmanomas. Nutautimu vadiname atsisakymą vykdyti tautai pareigų ir tuo pačiu nedalyvavimą tautos misijos įgyvendinime.

JĖZUITAI NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

BR. KRISTANAVIČIUS, S.J.

VI. SPALVINGA ŠEIMA

1927 m. atgyjančią Lietuvos jėzuitų provinciją sudarė savotiška šeima, į kurią verta mesti bent trumpą žvilgsnį. Ji susidėjo iš dviejų tautų atstovų su daugybe amžiaus, išsilavinimo, temperamento, gabumų ir kalbos niuansų. Nors visus juos siejo tas pats idealas ir gyvenimo būdas, bet konkrečioje darbo dirvoje jie išsiskirdavo ir sudarė tris labai spalvingas žmonių grupes.

Pirmoji grupė susidėjo iš keturių kunigų: T. Kipo, T. Andruškos, T. Fengerio ir T. Bružiko. T. Kipas buvo visiškai pasinėręs į gimnazijos, statybos, finansinius ir visuomeninius rūpesčius ir gyveno kaip laikrodinis. Vis tą pačią valandą jis keldavo, laikydavo mišias, valgydavo, kalbėdavo brevijorių ant stogo, priimdavo žmones, meldavosi ir guldavo. Su T. Andruška jis susitikdavo dažniausiai sekmadieniais, kai šis ateidavo klausyti išpažinčių ir sakyti pamokslą. T. Andruška gyveno kunigų seminarijoje, buvo klierikų dvasios vadas, skaitė pasakaitas ir rašė arba vertė knygas.

T. A. Fengeris grojo namuose antruoju smuiku, nes buvo dešinioji vyresniojo ranka ir jį dažnai pavaduodavo. Bet toji ranka ne visuomet būdavo laiminga, nes ką ji paliesdavo, tą neretai užgaudavo. Širdies gilumoje jis buvo mielas žmogus, bet kartu staigus, nekantrus ir nepunktualus. Mokykloje jis vaidino rūstų ir griežtą pedagogą, bet mylėdavo vaikus ir jų išdaigas. Namuose, bažnyčioje ir mokykloje dirbo daug. Klierikus ir brolius jis dažnai valdydavo pagal savo ūpą ir nepastovią nuotaiką, bet kas jį pažino arčiau, tas jausdavo kunigo šilimą. Iš jo lietuvių kalbos, ypač pirmaisiais metais, visi turėdavo daug juoko.

T. Jonas Bružikas neturėjo didelių pedagoginių gabumų, ir jo pamokos buvo panašios į senamiesčio turgų. Atitrukdamas nuo gimnazijos, jis vedavo misijas ir užburdavo liaudies mases. Pasirašęs tuščius

blankus, visus mokyklos reikalus palikdavo T. Kipui ir kolegoms, o pats keliaudavo iš parapijos į parapiją. Ten buvo jo širdis ir jo mėgstamo darbo laukas.

Klierikai buvo penki ir visi skirtingi. J. Paukštys buvo truputį saldokas, bet gerai dėstė lietuvių kalbą ir švelnia ranka vedavo kandidatus į vienuolyno gyvenimą. Būdamas didelis patriotas, savo dvasia jis laikėsi atokiau nuo vokiečių, bet kartu mokėjo ir bendradarbiauti.

Savo švelnumu į J. Paukštį buvo panašus Pranas Aukštikalnis, visuomet ir visiems mielas ir didelis A. Mešlio draugas. "Frank ir Tony" sudarė savo grupę ir įnešė daug įvairumo. A. Mešlis imponavo ypač karininkams savo ryžtingu elgesiu ir vyrišku balsu. Tie du JAV lietuviai įgijo gimnazijai daug simpatijų.

Klierikas Karolis Fulstas buvo gimęs lingvistas ir geras pedagogas. Pamokoms jis ruošdavosi kruopščiai, ir kiekviena pamoka būdavo tarsi šventė. Jis dėstė taip įdomiai, kad mokiniai jį sekdavo tarsi užburti. Socialus, draugiškas, atviras ir tiesus, jis buvo mėgstamas ir savųjų, ir mokinių. Lietuviškai jis kalbėjo tobulai, ir ne vienas lietuvis galėjo jam pavydėti.

Albertas Bistras buvo šaltas ir užsidaręs profesorius. Žinodamas, kad jo darbas yra tik laikinis, jis nesisitengė prigyti Lietuvoje. T. Kipą jis dažnai kritikuodavo ir į komunitetą įnešdavo neskanumų.

Dirbdami pionierių darbą, tėvai ir klierikai gražiai susigyveno ir sudarė jaukią bei spalvingą šeimą. Nors daugeliui jų darbas buvo tik laikinis, bet jis buvo patrauklesnis, negu jų pačių provincijoje, kur viskas buvo nusistovėję ir sureguliuota senų tradicijų. Kaune klierikai užėmė beveik kunigų vietą ir tuo jie džiaugėsi. Rodydamas jiems didelį pasitikėjimą ir neslopindamas iniciatyvos, T. Kipas pabrėždavo klierikų autoritetą mokinių tarpe ir mielai pripažin-

davo jų pasiektus rezultatus. Tokioje atmosferoje augo noras dirbti. Darbas buvo nelengvas, bet kartu įdomus ir įvairus. Be pamokų ir pamokslų, Aukštikalnis, Mešlys ir Fulstas išbandė ir savo plunksną, parašydami po keletą straipsnių "Žvaigždei". Nuo 1927 m. nr. 6 pradėjo rašyti ir T. Fengeris.

Pirmieji trys broliai vokiečiai nesudarė organinio vieneto ir gyveno tarsi paklydę paukščiai. Jie nemokėjo lietuvių kalbos, nepripato nei prie kunigų, nei prie klierikų ir jautė, kad tiesioginis jų vyresnysis T. Fengeris ne visuomet įsigyvendavo į jų padėtį ar darbus. Br. Schwartz meldavosi ilgai, paskendęs kažin kokiose mintyse. Jis mėgo paukščius, o paukščiai jį. Kai išeidavo iš savo dirbtuvės, senamiesčio varnos apspisdavo jį iš visų pusių, nutūpdavo jam ant pečių ir laukdavo maisto. Ilga jo barzda ir rimta išvaizda jį darydavo panašų į pranašą. Bet tas didelis paukščių draugas vieną dieną slaptai apleido namus, nuvyko pas savo seserį ir tapo kairiuoju.

Br. Jonas Lukas gyveno kaip šešėlis. Jis niekam neužkliūdavo ir niekam nekrisdavo į akis. Atlikęs savo uždavinių ir nepabuvęs nė metų, jis vėl grįžo į Vokietiją ir daugiau nematė Lietuvos.

Br. P. Dreisewerd buvo labai mielas žmogus ir pavyzdingas vienuolis. Prmokęs tik keletą žodžių lietuviškai, jis kalbėjo daugiau gestais negu žodžiais ir sumaniai paskirstydavo kandidatams darbus. Jis pats dirbdavo nuo ryto iki vakaro, ir niekas jo darbštumu nepralenkdavo. Jis mėgo lietuvius, buvo labai mandagus, draugiškas, kantrus ir teisingas. Kai kūrėsi naujokynas Pagryžuvyje, jis buvo ten nepamainomas ir savo universalumu, ir savo šviesiu pavyzdžiu.

Didžiausią problemą sudarė kandidatai į kunigus ir brolius. Ir vieni, ir kiti gyveno Kaune kartu ir dirbo tuos pačius darbus: šluodavo namus, valydavo kiemą ir gatves, plaudavo lėkštes ir puodus, padengdavo stalus, išnešdavo pamazgas. Fizinio darbo jiems buvo per daug, o poilsis per trumpas. Jie keldavosi 5 val. ryto, apsiprausę eidavo valyti gatvės, paskui susikaupdavo zakris-

tijoje ir 6 val. klausydavo mišių. Būdami išvargę, kartais pradėdavo snausti net per pamaldas. Po pusryčių vėl kibdavo į darbą. Pusę valandos prieš pietus turėjo laisvą laiką. Jį panaudodavo apsišvarinimui ir sąžinės sąskaitai. Po pietų vėl dirbdavo iki vakarienės. Pavakarieniavę ir suplovę indus, skubėdavo į vakarines pamaldas. Pasisaigus pamaldoms, J. Paukštys papasakodavo jiems šį tą iš ordino regulų ir duodavo medžiagos rytdienos mąstymui. Nepaisant klieriko iškalbumo, sąmojaus ir stipraus balso, nemaža dalis kandidatų pradėdavo snausti, nes tikrai būdavo išvargę. Valgis buvo geras, ir patalpos švarios, bet jokio kontakto nei su T. Kipu, nei T. Fengeriu. Kai T. Venckus atvyko į Kauną 1927 m., jis pastebėjo, kad niekas iš tėvų nenurodė duoti kandidatams medžiagos mąstymui. Kandidatai gyvendavo viltimi greitai išvykti į naujokyną, kuris jiems atrodė, kaip pažadėta žemė. Tas keistokas kandidatų traktavimas Kaune ne vieną iš jų palaužė ir išrovė pašaukimo daigą.

Kol kandidatų buvo nedaug, jie greičiau būdavo siunčiami į užsienį, kad, baigę naujokyną, vėl grįžtų į Lietuvą. Kai dėl įvairių priežasčių didelis kandidatų procentas pradėjo ištotti iš naujokyno, T. Kipas nusprendė geriau juos išsijoti Kaune ir pratęstė kandidatūros laiką. Tiesa, kandidatai į klierikus jis išleisdavo gana greit, bet kandidatams į brolius tekdavo gerokai palaukti. Tas jo potvarkis atsiliepė neigiamai, nes kandidatai pasijuto išnaudojami darbui su maža viltimi tapti kada nors vienuoliais.

Kai tėvai jėzuitai įsigijo Bajėnų ūkį, daugelis kandidatų turėjo pereiti per kitą abejotinos vertės bandymą. Pirmieji iš jų buvo pavesti ūkvedžiui, kuris su jais elgėsi, kaip su samdiniais. Tiesa, jie gyveno ir valgė atskirai ir sekmadieniais galėdavo eiti į Panevėžiuko bažnyčią. Bet tai buvo ir viskas. Tačiau nors ir apleisti, jie pradžioje nepalūžo. Atėjus gegužės mėnesiui, jie suorganizavo gegužines pamaldas, ir vienas iš jų, Ignas Malinauskas, pasakė net pamokslą. Jie tikėjosi, kad atvykus atostogauti tėvams, pagerės jų sąlygos. Bet pastebė-

1925 m. lietuvių jėzuitų kandidatai su tėvais, klierikais ir broliais. Sėdi iš kairės į dešinę: Br. J. Lukas, Kl. A. Mešlis, T. A. Fengeris, T. J. Kipas, Kl. J. Paukštys, Kl. A. Bistras, Kl. Pr. Aukštikalnis. Prie T. Kipo kojų sėdi Jonas Kubilius, o už T. Kipo stovi Jonas Borevičius.

ję, kad jais niekas nesirūpina, pradėjo išstoti būriais.

Tur būt, pasiliks amžina mįslė, kad T. Kipas, stengdamasis atgaivinti Lietuvos provinciją, nematė kandidatų problemos. Mokykla ir mokiniais jis rūpinosi labai, o kandidatus į brolius nuo 1927 m. pradžios jis beveik visiškai apleido.

Kol Lietuvoje nebuvo naujokyno, visi kandidatai būdavo siunčiami į s'Heerenberg šv. Bonifaco namus. Mat, valdant Vokietiją Bismarkui ir užvirus Kulturkampfui, reicho parlamentas 1872 m. liepos 4 dieną priėmė įstatymą, kuriuo tėvai jėzuitai per 6 mėnesius turėjo išvykti iš Vokietijos. Turėdamas apščiai laiko, T. Provincijolas Augustinas Oswald perkėlė savuosius į Olan-

diją ir Angliją. Senoje Blyenbecko (Olandijoje) pilyje apsigyveno vokiečiai naujokai. Kadangi tas namas buvo labai drėgnas, tėvai jėzuitai pastatė patogesnę namą 's-Heerenberge, prie pat Vokietijos sienos.

Naujokynui priklausė nemažas parkas ir dideli daržai. Apylinkė buvo plokščia ir nuobodi. Ją pamargindavo pievose besiganančios karvės, dviračiai, šunų tempiami vežimukai su pieno kibirais ir raudoni olandų veidai. Lietuviui, patekusiam į šį kampelį, buvo viskas nauja.

Į vienuolyno gyvenimą kandidatai įeidavo palaipsniui. Visų pirma atlikdavo trijų dienų rekolekcijas, paskui susipažindavo su tėvais ir naujokais, išeidavo pasižiūrėti apylinkių ir turėdavo apščiai laiko pa-

Bonifaziushaus bei Emmerich

s'Heerenbergo naujokyno rūmai

galvoti, ar vienuolio gyvenimas yra jiems prie širdies. Jėzuitų ordinas akcentuoja ne ilgas maldas, pasninką ar atgailą, bet paklusnumą, darbą ir vidinį atsipalaidavimą nuo visko, kas nėra Dievo garbei ir žmonių gerovei. Todėl ne vienas kandidatas nustebdavo, kad naujokyne valgis būdavo geras, kambariai erdvūs, miego užtektinai, giedrios nuotaikos daug ir jokio monastiško kvapo.

Pabuvęs laisvesnėje atmosferoje maždaug dvi savaites, vieną vakarą kandidatas rasdavo ant savo lovos ilgą kunigo rūbą, juostą ir kepuraitę, panašią į trečdalį sviedinio. Jis žinodavo, kad jau tapo pilnateisiu naujoku. Kitą dieną jis išsijungdavo iš naujokų eiles ir pradėdavo laikytis jiems nustatytos tvarkos.

Pirmieji lietuviai naujokai perėjo per šių naujokų magistrų rankas: T. J. B. Müller, T. Watler Sierp ir T. T. Ströter. T. Müller buvo rūsčiai atrodąs senis, kuris aukščiausia dorybe laikė nusižeminimą. T. Sierp buvo labai pamaldus kunigas, žmoniškas

ir šiltas. T. Ströter taip pat buvo malonus. T. Müller rūstumą atsvėrė išmintingas T. Faller, magistro padėjėjas. Magistrų padėjėjais buvo ir T. Bley, T. Krings ir T. Kipas. T. Krings buvo sausas žmogus ir ištikimas regulai iki mažiausios raidelės.

Didžioji lietuvių naujokų dalis perėjo per T. Heinrich Schmitz, naujokų magistro, rankas. Nors jis didžiavosi gimęs ir augęs Kėlne, kur juokai skambėdavo nuo pat ryto iki vakaro, bet buvo labiau panašus į prūsą ar į Senojo Testamento pranašą, negu į pilną sąmojaus ir linksmą reinlandietį. Privačiuose pokalbiuose jis buvo labai nuoširdus, tėviškas ir malonus, bet jo paskaitos ir instrukcijos buvo griežtos ir kietos. Lietuviais jis rūpinosi labai, nes žinojo, kad jie, sugrįžę į savo kraštą, turės perimti esamus darbus ir provincijos vadovybę.

T. Henrikas Baiker, senas Indijos misijonierius, buvo namų rektorius. Nors jis nesiikišo į magistro reikalus, bet valdė visą namą ir mesdavo žvilgsnį taip pat ir į naujokus. Lietuvius jis labai mėgo ir to neslė-

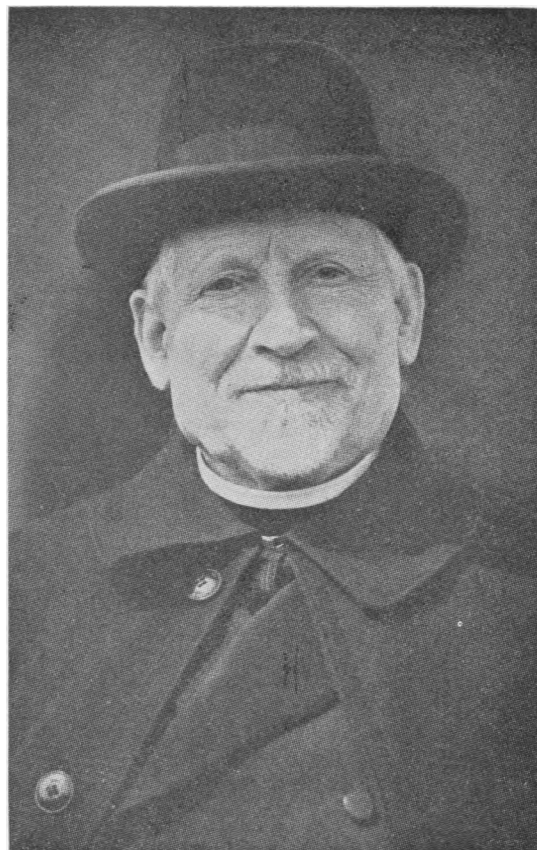
pė. Naujokams jis švietė ne savo žodžiais, bet išmintingo ir tėviško vienuolio pavyzdžiu.

Naujokyne buvo ir kitų tėvų, bet jie tieioginių reikalų su naujokais neturėjo. Jie išvažiuodavo į Vokietiją vesti rekolekcijų ar misijų arba pavaduoti parapijos kunigų. Nepaisant galvos skausmų, T. Hardy Schilgen parašė čia keletą knygų jaunimui, kurios vėliau buvo išverstos ir į lietuvių kalbą. Taigi, naujokyno sąstatas buvo įvairus, įdomus ir jaukus. Žinoma, visur buvo pastebima vokiška tvarka, švara ir darbštumas.

Patekę į šiuos namus, lietuviai naujokai visų pirma atsikvėpdavo ir pamatydavo, kad gyvenimas vienuolyne yra visiškai kitoks, negu Kaune buvo galima įsivaizduoti. Tiesa, ir čia reikėdavo fiziškai ir protškai pasidaruoti, bet niekas nejausdavo tos įtampos ir netikrumo, kuris kandidatus vargindavo Kaune. Naujokyne jie rado šiltesnę atmosferą, rūpestingą globą ir gražų tėvų ir brolių pavyzdį.

Tačiau ir čia jie jautėsi svetimi. Bet kitaip ir būti negalėjo. Retai tepasitaiko žmonių, kurie visiškai pritampa prie svetimų papročių, galvosenos, tvarkos ir dvasios. Naujokų magistras negalėjo tapti lietuviu, o lietuviai vokiečiais. Tačiau žemesnė lietuvių civilizacija ir skirtinga dvasia nedarė lietuvių naujokų antraeiliais naujokyno gyventojais, nes ko jie neatsinešė iš namų, tą galėjo pasiekti savo gabumais ir darbštumu. Išskyrus keletą vokiečių naujokų, niekas neparodė lietuviams, kad vokiečiai būtų prakilnesni ir pašaukti šviesti kitiems. Tautinio trynimosi nebuvo, ir kiekvienas vertino savo artimą pagal tai, ką jis asmeniškai pasiekė.

Nors naujokynas stovėjo nuošaliai nuo didesnio susisiekimo centro, bet į jį kartais užklysdavo žymesni jėzuitai ir papasakodavo naujokams apie savo darbus. Tie pasakojimai būdavo labai įdomūs, ir visi jų laukdavo. Iš tėvų kalbos buvo galima pastebėti, kokios problemos vargina žmonių galvas ir kaip jas rišdavo gyvenimą patyrę kunigai.

Jon Svenson, S.J., islandietis, žinomas knygų autorius vaikams

Didžiausią išpūdį naujokams darydavo pats T. Provincijolas B. Bley. Tai buvo retų gabumų ir retos išminties žmogus. Jo akiratis buvo labai platus, išvelgimas į įvairius klausimus gilus, sprendimas subrendęs ir išbalansuotas. Tas gimęs strategas papasakodavo apie atskirų tėvų uždavinius, apie įvairių namų padėtį ir apie tai, kas dedasi pasaulyje: Vokietijoje, Danijoje, Švedijoje, Japonijoje ir pan., kur gyveno ir dirbo vokiečiai jėzuitai. Iš jo kalbos dvelkdavo perspektyva, optimizmas ir ryžtingumas. Jo pasakojimai būdavo savotiški atsigailinimai ir atitrūkimai nuo kasdienybės. Klausydami jo žodžių, jauni naujokai tarsi įkoldavo į kokią kalną ir žiūrėdavo į tolius subrendusio žmogaus akimis. Širdyje užsi-degdavo noras apaštalauti, dirbti ir ruošti gyvenimui.

Valkenburgo kolegija, kurioje pirmieji lietuviai jėzuitai studijavo filosofiją ir teologiją

Nepaisant šiltos atmosferos, daug naujokų lietuvių apleisdavo vienuolyną ir grįždavo į Lietuvą. Vieni pasiilgdavo namų ir draugų, kitus atbaidydavo ilgos studijos (bent 11 metų), kai kam sušlubuodavo sveikata, o kiti pajusdavo, kad neturi pašaukimo.

Lietuviai intensyviai mokydavosi vokiečių, graikų ir lotynų kalbų, kad pavytų vokiečius, baigusius gimnaziją. Broliams naujokams mąstymų ir instrukcijų medžiagą išversdavo lietuviai klierikai, pramokę vokiškai. Klierikai ir broliai gyvendavo atskirai ir sueidavo kartu vakarais pasiklausyti magistro konferencijų. Švenčių proga visi susiliedavo į vieną būrį ir klegėdami dalindavosi išpūdžiais. Didžiausioji šventė, žinoma, būdavo įžadų diena, kada naujokas pirmaisiais neturto, skaistybės ir paklusnumo įžadais susirišdavo su ordinu. Gavę magistro leidimą, kai kurie naujokai darydavo tuos įžadus privačiai, pabaigę pirmuosius naujokyno metus.

Antraisiais naujokyno metais magistras išsiųsdavo klierikus po du į Vokietiją ar Olandiją porai savačių. Jie išsilaikydavo

iš išmaldų ir nakvodavo klebonijose ir vienuolynuose. Tas savotiškas eksperimentas būdavo nuotykingas, ir visi jo laukdavo. Atlikę šį bandymą, klierikai eidavo į netolimą Emmerich miestą ir tarnaudavo ligoniams. Ir šis bandymas buvo labai mėgstamas, nes klierikams duodavo progos susipažinti su žmonėmis ir jų problemomis. Seselė vyresnioji, kurios žinioje buvo vyrų skyrius, buvo vyriškesnė už vyrus, ir visi prieš ją drebėdavo. Griežta ranka ji valdydavo ir klierikus ir reikalaudavo iš jų vergiško paklusnumo. Naujokų magistras apie tai gerai žinojo, bet nieko jai nesakė. Jis norėjo, kad klierikai susipažintų ir su tuo retu fenomenu. Vasaros atostogas naujokai praleisdavo gražiam Hochelten miestelyje. Šis bažnytkaimis stovi ant aukšto kalno ir yra garsus Drusus šuliniu, iškastu apie 100 metrų gilumo 12 metų prieš Kristaus gimimą. Drusus buvo romėnų karvedys ir įamžino savo vardą naudingą paminklu.

Lietuviai naujokai, nebaigę gimnazijos, turėdavo daugiau studijuoti už vokiečius, kad per 2 ar 3 metus galėtų baigti visą gimnazijos kursą. Daug dėmesio buvo krei-

piama į lotynų kalbą, nes vėliau beveik visos filosofijos ir teologijos paskaitos buvo skaitomos tik ta kalba. Kad naujokai neužmirštų kitų kalbų, porą kartų į savaitę būdavo sudaromos graikų, prancūzų, anglų, rusų ir kitų kalbų grupės, kurių nariai keletą valandų kalbėdavosi tik ta pasirinkta kalba. Trumpos naujokų kalbos ir pamokslėliai duodavo progos palavinti iškalbą, o kartais net pasijuokti. Pabuvę 2 metus naujokyne ir 1 metus junjorate, lietuviai klierikai tobulai valdydavo vokiečių kalbą, gerokai susipažindavo su jų kultūra ir pasiruošdavo filosofijos studijoms. Naujokai broliai pramokdavo vokiečių kalbos ir amatų.

Nors naujokynas buvo vokiečių, bet jame gyveno ir keliolika svetimtaučių: japonai, danai ir islandietis T. Jonas Svenson, S.J., garsusis vaikų knygų rašytojas. Naujokyne gyveno ir kitas vėliau pagarsėjęs vai-

kų knygų rašytojas, klierikas Max Bieber, Jis kitados buvo karininkas, labai mėgo lietuvių ir jiems pasakodavo pirmojo karo nuotykius. Pirmosios knygos metmenis jis nupynė naujokyne. Dabar jo išleistų knygų tiražas viršija milijoną egzempliorių. Kai naujokyne sustodavo tokios išžymybės, kaip T. Friedrikas Muckermann, S.J., arba T. Jurgis von Sachsen, S.J., paskutiniojo saksų karaliaus sūnus, naujokai pasijusdavo esą ne eilinėje šeimoje. Nors lietuviai naujokai brendo svetimoje aplinkoje, tačiau iš s'-Heerenbergo naujokyno parsiveždavo namo tų gyvenimo savybių, kurios visur turi savo vertę: tvarkos, punctualumo, parei-gingumo, nuoširdumo ir vyriško pamaldumo. Pabaigę gimnazijos kursą ir gerai apvaldę lotynų kalbą, klierikai vykdavo į Valkenburgą, kur per 3 metus studijuodavo filosofiją. Paskui jie grįždavo į Lietuvą ir įsijungdavo į auklėjimo darbą.

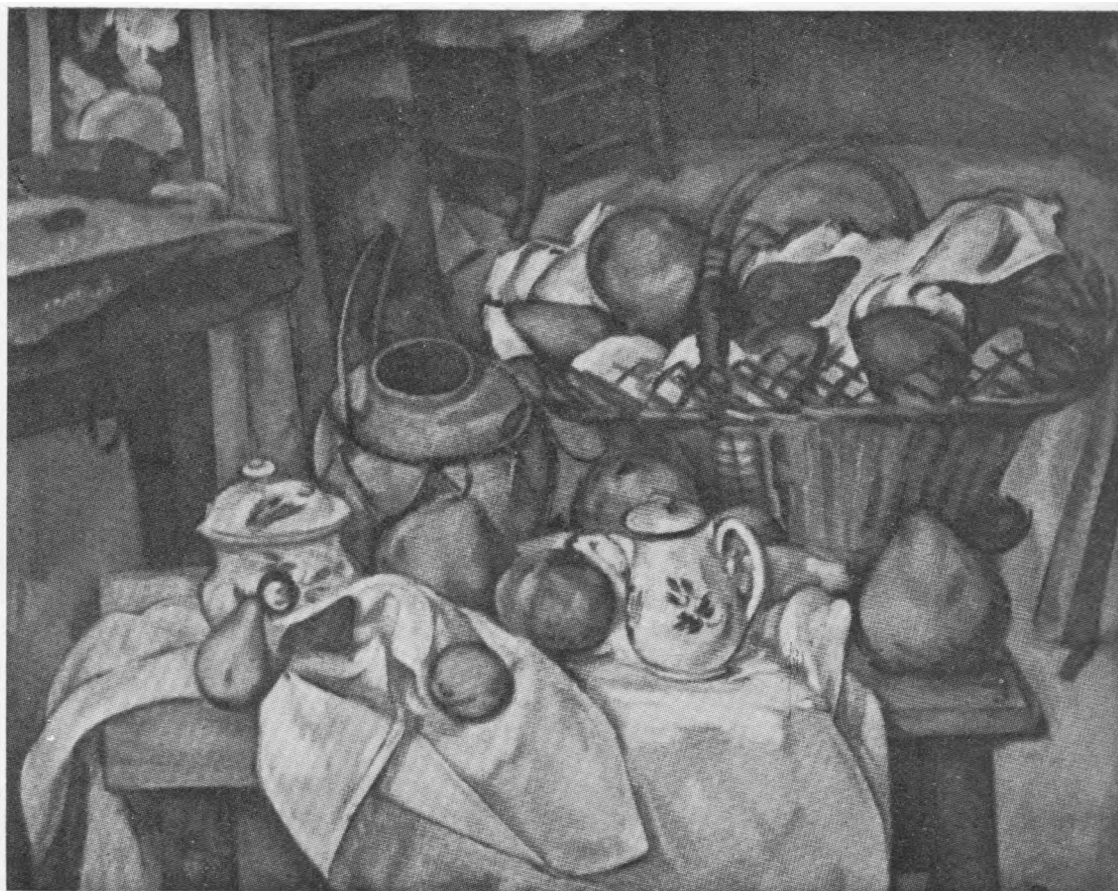
ŽVILGSNIS Į MENĄ

FELIKSAS JUCEVIČIUS

XIV. PAUL CÉZANNE

Ispanų meno kritikas Eugenio D'Ors išskaičiuoja keturias skirtingas Paul Cezanno versijas. Pirmiausia nurodo Zolos literatūrinę versiją, su kuria susiduriame romane "L'Oeuvre", po to legendinę versiją, paskui nemeluotos tikrovės versiją ir pagaliau kūrybinę versiją, kurią atskleidžia cezaniškoji tapyba. Pirmosios dvi versijos mažai ką turi bendro su tikruoju Cezannu ir dar mažiau su jo kūryba. Zolos versija yra tik tuo įdomi, kad parodo, kaip literatai, kurie save laiko meno specialistais, kartais labai mažai nusimano apie meną ir menininkus. Kad Zola buvo menkas kritikas, šiandien retas kas abejoja. Jis stokoja jautrumo ir skonio, kurie yra būtinos sąlygos meno nusivokimui; jo literatūriniai samprotavimai apie meną nenuoseklūs, jo entuziazmas neatrunkus ir šališkas. Būdamas gana siauros kultūros, jis nepajėgė ir net negalėjo suprasti Cezanno genijaus. Zola galėtų šiandien tik

tuo pasiteisinti, kad daugelis to meto pripažintų dailininkų neturėjo apie Cezanną geresnės nuomonės. Net toks Manet atsisakydavo dalyvauti impresionistų parodose vien todėl, kad ten būdavo Cezanno darbai. Paryžiaus kavinėse sukurtos legendos rodo tik tai, kad Cezanno mitas pradėjo kurtis dar jam gyvam esant. Žmonės mėgsta anekdotus bei gandas, o plepėti apie dailininką yra lengviau, negu suprasti jo kūrybos kartais labai sudėtingas formas. Bet mums yra svarbiau "tikrasis" Cezannas. Meno istorijoje sutinkame šventųjų, kurie buvo dailininkai, ir sutinkame dailininkų, kurie nors ir nebuvo šventieji, bet praktikavo herojiškai kai kurias šventųjų dorybes, ir vienas iš tokių buvo Cezannas. Draugų ir savųjų nesuprastas, oficialiųjų dignitorių pažemintas, gimtojo miesto žmonių paniekintas, Cezannas buvo lyg vienas iš Dostojevskio nužemintųjų, kurio dvasinį didingumą atskleidė tikrai mirtis. Jo išorinis grubumas, ro-

P. Cézanne

Virtuvės stalas

mantiškai impulsyvus charakteris slėpė vaikiškai jautrią širdį. Anas Rilkės pasakojimas, kur senyvas dailininkas yra Aix miesto vaikų apmėtomas akmenimis, nėra iš piršto išlaužtas, o gana patetiškas Cezanno gyvenimo faktas. Tėvui mirus, Cezannas tapo praktikuojančiu kataliku. Bažnyčia jam tapo užuovėja. Keldavosi anksti ir eidavo į mišias. "Mišios ir dušas — štai kas mane išlaiko sveiką", — juokaudavo jis. Vienas jo darbas, "Senelė su rožiniu", yra lyg jo paties likimo paveikslas. Tarpininkaujant seseriai Marijai, Sezannas susipažino su buvusia vienuole, kuri su pairusiais nervais klajojo po Aix apylinkes. Norėdamas padėti vargšei ir turėti modelį, Cezannas ją prisikalbino papozuoti. Matome senele, susikūprinusią, paprastumu spin-

dinčių veidu, žemėn įsmeigtu žvilgsniu. Harmonizuodamas vos dvi spalvas, Cezannas sukūrė šedevrą. Jis yra Londono Nacionalinėje galerijoje. Ir jei šiandien domimės Cezannu, tai ne todėl, kad apie jį rašė Zola, ir paryžiečiai kūrė anekdotus, ar kad jis buvo tauri asmenybė, bet labiau todėl, kad jis buvo genialus dailininkas. Kūrybinė versija tiksliausiai ir geriausiai atskleidžia Cezanno talento savitumą, ir štai kodėl šiandien ji dar tebeturi mums įsakmios galios.

Kiek anksčiau kalbėdamas apie posūkius mene, minėjau Masaccio, *quattrocento* dailininką, ir nurodžiau, kad jis yra renesanso tapybos pradininkas. Cezannas užima panašią vietą moderniojo meno atžvilgiu. Penkioliktojo amžiaus tapybą domina-

vo erdvės ir proporcijų studija. Devynioliktojo amžiaus antroje pusėje impresionistai, kaip žinome, domėjosi spalvos analize, ir todėl spalvos santykiui su šviesa ir spalvų tarpusavio santykiui skyrė didelę reikšmę. Turėdamas prieš akis ir vieną, ir kitą, Cezannas nusprendė suderinti besikeičiančių spalvų pasaulį su geometrine erdve, ir štai kodėl jo tapyboje spalvinė masių dinamika atlieka tokį didelį vaidmenį.

Kad Cezannas paruošia ir pradeda moderniąją tapybą, tai šiandien visi meno kritikai tai pabrėžia, nors ir ne vienodai tai supranta. Provokuojančiai apie tai samprotuoja R. G. Collingwood: "Devynioliktojo amžiaus pabaigoje meno posūkis buvo tikrai revoliucionieriškas. Tame šimtmečiu kiekvienas prileido, kad tapyba yra vizualinis menas, kad dailininkas yra visų pirma asmuo, kuris naudoja savo akis ir savo rankas užfiksavimui to, ką matė akimis. Tada atėjo Cezannas ir pradėjo tapyti, kaip aklas žmogus. Jo natiurmortų studijos, kurios apreiškia jo genijaus esmę, atrodo tarsi grupės apčiupinėtų daiktų. Jis naudojo spalvą ne kad atkurtų tai, ką matė, o kad neva algebriškai išreikštų tai, ką apčiuopomis jautė. Panašiai su jo interjeriais. Žiūrovas lyg atsitrunkinėja tuose kambariuose, atsargiai aplenkia tuos gąsdinančius kampuotus stalus, eidamas prie tų kėdėse sėdinčių ir į jas atsirėmusių masyvių asmenų. Tas pats, kai Cezannas išsiveda mus į lauką. Jo peizažai prarado beveik visus regimumo pėdsakus. Niekada žmogus nemato taip medžių, o tik kaip pajaučia, kai užsimerkęs susiduria su jais, akiai atsimušdamas į juos... Žinoma, Cezannas buvo teisus. Tapyba negali niekada būti vizualinis menas. Žmogus piešia savo rankomis, o ne savo akimis".⁴⁷

Iš tikrųjų, su Cezannu įvyksta revoliucija, nors ir nesinori sutikti, kad jis būtų piešęs kaip koks aklasis, ar kad su juo tapyba būtų nustojusi būti vizualiniu menu. Tiksliau būtų sakyti, kad jis piešė ne tai, ką matė, o tai, ką manė, jog jis turi matyti. Kitaip sakant, jis piešė kaip mąstantis žmogus. Bet todėl tapyba nenustojo būti vizua-

liniu menu. Cezannas užėmė raktinę poziciją meno istorijoje todėl, kad geometrinę masių struktūrą padarė savo tapybos esminiu elementu. Šiuo atžvilgiu yra daug panašumo tarp septynioliktojo amžiaus mokslinės revoliucijos ir meno revoliucijos devynioliktojo amžiaus pabaigoje. Galileo, vienas mokslinės revoliucijos pradininkų, suvokė gamą kaip matematinę tvarką. "Filosofija yra parašyta", sakė jis, "toje didžioje prieš mūsų akis gulinojoje knygoje, t.y. visatoje, bet mes negalime jos suprasti, jei pirma neišmoksime tos kalbos ir nesuprasiame tų simbolių, kuriais ji yra parašyta. Ta knyga yra parašyta matematine kalba, ir simboliai yra trikampiai, apskritimai ir kitos geometrinės figūros, be kurių pagalbos neįmanoma suprasti jokio žodžio".⁴⁸ Pora šimtų metų vėliau beveik tą patį kartoją Cezannas. Savo laiške jaunam dailininkui ir meno kritikui Emile Bernard jis rašo: "Leiskite man pakartoti, ką aš jums sakiau — traktuokite gamtą cilindru, rutuliu, kūgiu, viską reikiamoje perspektyvoje, kad objekto ar plokštumos kiekvienas šonas būtų nukreiptas į centrinį tašką".⁴⁹

Su geometrine pasaulio vizija susiduriame jau Cezanno impresionistinio laikotarpio kūriniuose, kaip "Auvers panorama" (Art Institute of Chicago) ir "Natiurmortas su obuoliais ir biskvita" (Salles de l'Orangerie, Louvras). Tačiau tarp 1878 ir 1887 metų, kurį laikotarpį Lionello Venturi vadina konstruktyviniu, geometrinė struktūra visai užvaldo jojo tapybą. Kai kalbu apie struktūrą, turiu mintyje ne tik geometrinę formą, bet ir masę. Giotto buvo pirmutinis, kuris atrado masę. Kaip jau anksčiau minėjau, giotiškasis pasaulis yra monumentalinis. Jo stambios figūros atrodo lyg iš akmens iškaltos. Cezannui masė yra taip pat svarbu. Jo natiurmortų obuoliai, svogūnai ar kriaušės atrodo lyg iš švino nulietos, jo peizažų dangus tarsi mūrinis, masyvios ir žmonių figūros. Tačiau tarp Giotto ir Cezanno yra vienas esminis skirtumas — masė, kurios ieško Giotto, yra paties daikto masė, tai jo apčiuopiamasis kūniškumas. Kūnų masės Cezanno tapyboje yra išrastos, minties su-

P. Cezanne **Berniukas su raudona liemene**

kurtos masės, kurios su tikrovės masėmis turi, sakytume, tik metaforinį ryšį.

Ne vienas meno kritikas randa taip pat tam tikrą ryšį tarp Cezanno ir El Greco. "Iš tikrųjų", sako Eugenio D'Ors, "El Greco ir Cezannas galėjo atrodyti, amžių atstume, dvi paralelinės kraštutinio spiritualizmo jėgos, du juodųjų mišių atnašautojai tamsioje meno kriptose".⁵⁰ Bet kur glūdi judviejų panašumas? Kai kalbėjau apie El Greco tapybą, tai pabrėžiau jo paveikslų struktūrinį logiškumą, reališkumą ir trikampinėmis, eliptinėmis figūromis pripildytas plokštumas. Tapybos sugeometrinimą pastebime, kaip minėjau, ir Cezanno kūriniuose. Ši tapybinė geometrija reiškia ne tik spiritualizmą, bet ir stilizmą. El Greco neturėjo mokinių, ir pirmutinis dailininkas, su kuriuo jį galime palyginti, yra Cezannas. Kai kurie Cezanno paveiksai, kaip "Le lac D'Annecy", "Les Grandes Baigneuses", iš dalies ir

"Mainey mažasis tiltas", su savo stilizuota struktūra primena mūsų dienų architektūrą.

Geometrija dailėje yra ne tik stilius, bet ir idėja. Juk geometrinė fugūra savo pirmine ir galutine prasme yra minties kūrinys, tos minties, kuri, kaip sako Kantas, "konstruktuoja sąvokas". Šis tikrovės suidėjini-mas ar "sąvokinis konstruktavimas" yra moderniosios tapybos pagrindinė žymė, ir štai kodėl Cezannas, kuris pradėjo šį suidė-jinimo procesą, laikomas moderniosios ta-pybos tėvu. Jis yra mūsų amžiaus tapybi-nių srovių pagrindinis šaltinis. Jo tapyba turėjo įtaką įvairiems meno sąjūdžiams, kaip Nabis, Fauves, Muncheno ekspresio-nistams, kubistams, Stijl, rusų konstrukty-vistams ar net surrealistams. Kas yra dar įdomiau – mūsų laikų meno kritika yra taip pat daug skolinga Cezannui. Jos este-tiniai principai remiasi didžia dalimi Cezan-no tapybiniais teiginiais. Cezanno kūrybai veikiant, buvo realizuota, kad literatūrinis paveikslas aspektas neturi meninės reikš-mės. Kūrinio vertė priklauso grynai nuo for-malinių vertybių, kaip linijų ir spalvų san-daros, masių ir erdvės vienovės, kompozi-cinio ritmo.

2

Nuo pat jaunystės Cezannas žavėjosi dviem meistrais: Delacroix ir Poussin. Tur būt, todėl, kad Delacroix egzotinis ir jautu-lingas pasaulis prabildavo į jo romantinę prigimtį, o Poussin tapybos kristalinis skam-bumas atitiko jo klasikinius polinkius. Dvi didžiosios romantinės temos – tragiškasis erotizmas ir mirtis – dominavo jo vaizduo-tę. Vienoje savo jaunystės poemoje "Une terrible histoire" pasakoja, kaip sapne su-tinka nepaprastai gražią mergaitę, bet, kai pabučiuoja, ji tampa staiga skeletu. Jau-nystės tapyba yra taip pat persunkta - ro-mantiniais motyvais. "Magdalena" pasken-dusi melancholijoje, "Natiurmortas su kau-kole" pasižymi dramatiškumu, "Orgijoje", "Pagrobime", "Šv. Antano gundyme" do-minuoja erotinis elementas. Paletė susideda iš tamsių ir šviesių spalvų, potėpis nervin-gas, smarkus. Bet kiti to paties laikotarpio kūriniai rodo tikrą norą ieškoti labiau už-

baigto meninio sprendimo, ir "Juodojo marmuro laikrodis" rimtai pretenduoja į šedevrus.

Cezannas oficialiai įžengė į meno pasaulio sceną su impresionistų paroda 1874 metais, ir jo impresionistinis laikotarpis glaudžiai siejasi su visa impresionistų epoėja. Šio laikotarpio kūriniai yra būdingi tuo, kad jie rodo palaipsnį perėjimą iš romantizmo į klasicizmą. Impresionistai išmokė jį dviejų dalykų: pamilti gamtą ir pamilti spalvą. Kaip ir jo draugai, jis dirbo lauke. Jis piešė tai, ką jo žvilgsnis atrado gamtoje, kai stebėjo jos tonų ir plokštumų skirtumus, o ne tai, ką norėjo diktuoti jo ugninga, vulkaniška prigimtis. Jis atrado, kad gamta yra nepaprastai turtinga formų įvairumu, spalvų tonais, motyvais. Pasken-

dęs jos kontempliacijoje, jis bandė išskaičiuoti begalinį niuansų skaičių. Jo paletė buvo anksčiau tamsi. Dirbdamas su Pissaro, jis staiga atrado spalvą, kurią pagimdo šviesa. Objektai žaidžia tūkstančiais atspindžių, net šešėliai nuskamba begaline tonų gama. Šviesoje ne tik spalvos, bet ir formos išsilieja. Cezannas pastebėjo, kad gamta yra atspindžiai, apraiškos, visuotinis mirguliavimas. Apie tą laiką jame įvyko lūžis. Kada jis apsisprendė būti savo regėjimo išpūdžių užfiksuoju, gamtos interpretatoriumi, mirguliuojančio pasaulio tarnu, kaip tik tada jis pasijuto esąs savitas, atradęs savąjį "aš". Atrasdamas pasaulio turtingumą, jis atrado ir savo turtingumą.

Cezannas yra impresionistas, bet savotiškas. Jo impresionistinis romantizmas yra

P. Cézanne

Kortų lošėjai

lotyniškas, pietietiškas. Jį žavi labiau uolos, negu toliai, ir pušų geometrinė struktūra jam svarbiau, negu jų šlamėjimas. Jis nepasitenkino vien išpūdžių perdavimu. Jis pats įtaigojo, kad dailininke yra du dalykai: akis ir protas, ir kad reikia išvystyti pojūčius ir logiką, jei nori išmokti piešti. Bet kartu jis pastebėjo, kad impresionistai linksta į paviršutiniškumą, perdėtą pasitenkinimą išpūdžiu. Štai kodėl Cezanas nutarė "organizuoti" išpūdžius, duoti jiems loginę tvarką, ritmą, vienovę, persunkti juos mintimi.

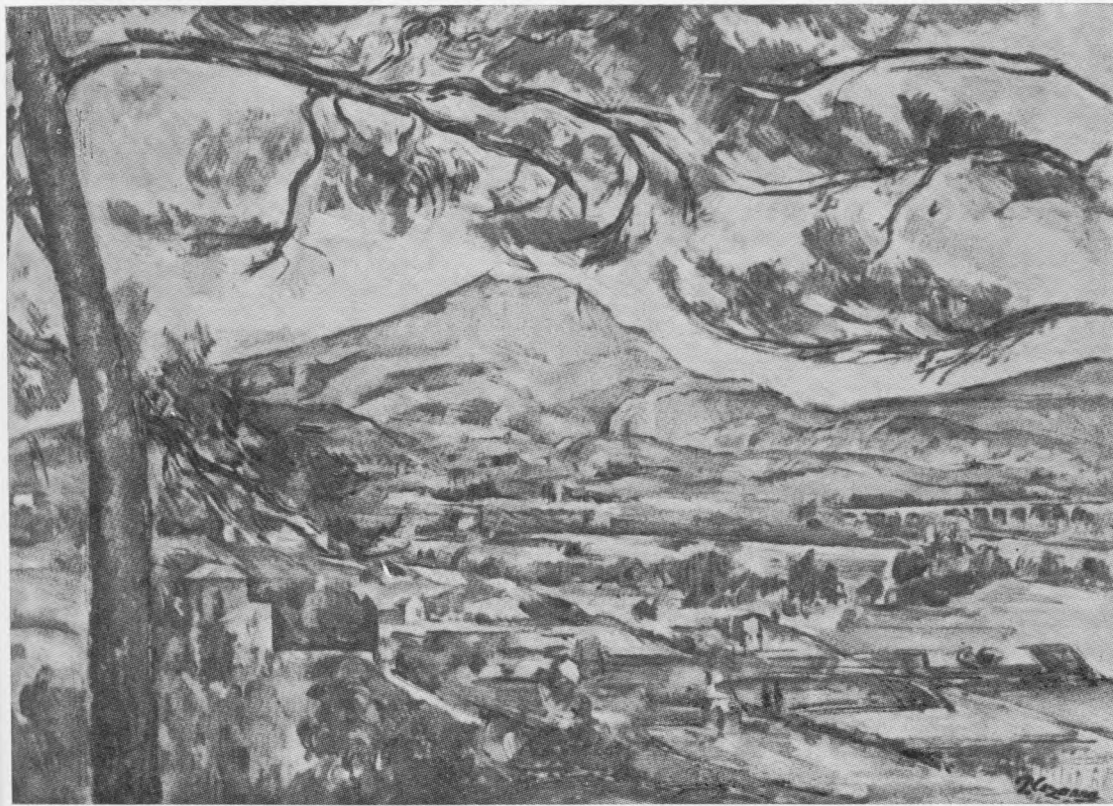
Organizuoti išpūdžius, ieškoti apraiškų loginio ryšio reiškė ne ką kitą, kaip, tariant paties Cezanno žodžiais, "atkurti Poussin iš gamtos", t.y. rasti klasicizmą pačioje daiktų sąrangoje, arba, naudojant dar kitą jo formulę, "padaryti iš impresionizmo kažką patvaraus ir pastovaus, kaip muziejų menas".

Ką mes pastebime XIX amžiuje meno pasaulyje, tą matome kitais laikais vykstant kitose žmogiškosios veiklos plotmėse, sakykim, politikoje ir moksle. Niekur ir niekada revoliucijos neįvyko staiga. Paprastai jos turi savo artimesnius ar tolimesnius pirmtakus, ir paruošiamasis laikotarpis apima kelias generacijas, o kartais kelis šimtmečius. Prancūzų revoliucijai tiesė kelius enciklopedistai ir Jean Jacques Rousseau. Septynioliktojo amžiaus mokslinė revoliucija prasidėjo su Koperniku ir baigėsi Newtonu. Ir jei Newtonas pajėgė matyti daugiau ir toliau už kitus, tai tik todėl, kad jis galėjo, kaip jis pats sakė, pasilypėti ant savo pirmtakų pečių. Kažką panašaus galėtų pakartoti ir Cezannas. Jis pajėgė išvysti naują pasaulį, nes galėjo žvelgti impresionistų ir klasikų akimis. Jis naudojo spalvą, impresionistų užkariavimu ir forma, kuri yra didžiųjų klasikų laimėjimas. Kai mes grožimės to laikotarpio kūriniiais, kaip "Maincy mažasis tiltas" (Louvras), "Jūra prie Estaque" (Louvras), "Natiurmortas prie komodos" (Bayerische Staatsgemäldesammlungen, Munchenas), "Obuoliai ir apelsinai" (Louvras), "Natiurmortas su ąsočiu ir vaisiais" (Nasjonalgalleriet, Oslo), tai susi-

duriame su klasiškai išmąstytais struktūromis ir impresionistiniu spalvingu potėpiu. Viena, jie padvelkia naujove, spontaniškai užregistruotu šviežumu, o antra, jie byloja apie praeitį, tradiciją, išmąstytą loginę konstrukciją.

Žymią vietą Cezanno tapyboje užima natiurmortai. Kai kas juos laiko labiausiai pasisėkusiais kūriniiais, plastinės architektūros pavyzdžiais. Jie pasižymi logine tvarka, griežtu masių apipavidalinimu, ritmo užakcentavimu ir kartu yra apčiuopiamai realūs, net realesni už olandų natiurmortus, kur stiklai net blizga, ir staltiesės atrodo taip švelnios, jog, rodos, galėtum jas paliesti. Štai du kiti pavyzdžiai – "Natiurmortas su svogūnais" (Louvras) ir "Natiurmortas" (National Gallery of Art, Washingtonas). Kai žiūrime į juos, tai pastebime, kad Cezannas neboja laužyti estetinių tradicinių taisyklių. Renesanso linijinę perspektyvą pakeičia spalvine perspektyva, objektus sąmoningai deformuoja. Jis piešia tikrai ne tai, ką mato, o tai, ką mano, jog jis turi matyti. Su savo natiurmortais Cezannas duoda pradžią moderniajai erdvės sampratai.

Cezanno peizažai savo struktūra nedaug skiriasi nuo natiurmortų. Būdamas stipriai suaugęs su savo gimtuoju kraštu, jis realizavo, kad jis negali piešti kaip Barbizono dailininkai ar anglų peizažistai. Tarp Corot, Millet, Courbet ir anglų peizažistų iš vienos pusės ir Cezanno iš kitos pusės yra vienas esminis skirtumas – anie mėgina atkurti gamtą, o jis nori sukurti gamtovaizdį. Jis yra ne lapuotų miškų ar žaliuojančių pievų, o grubių uolų, su kaitra kovojančių pušų dailininkas. Cezannas gerai išstudijuoja savo kraštovaizdžio elementus, mėgina suprasti jų tapybinę vertę ir logiškai suvesti į organišką visumą. Susipažinkime su "Jūra prie Estaque". Tolimas bronzinis dangus, įlankos mėlynumas stiklinis, anapus dunkso lyg iš vienos uolos gabalo iškaltas pakraštys, o šia pusę atkrantė, išdeginta kaitros. Krinta į akis geometrinės formos, primenančios šių dienų skulptūras, reljefingos masės, potėpio griežtumas. Šis peizažas nė-

P. Cézanne

Sainte-Victoire kalnas

ra gamtos kopija. Jis pats prisipažįsta, kad jis nepajėgė gamtos kopijuoti. Pavyzdžiui, jis realizavo, kad saulės, kuri dominuoja jo gimtinės peizažą, negalima atkurti. Ji turi būti pavaizduota kuo nors kitu, kaip spalva ir forma. Jam mielas yra kiekvienas gimtinės kampelis, bet ypač jis išimtyje Šventosios Viktorijos kalną. Tolumoje dunksanti uolos piramidė yra jam idealus "motyvas". Štai "La montagne Sainte-Victoire au grand pin". Išsitiesęs iki masyvo Arco slėnis, kurį dešinėje kerta vandentiekis. Apatinės pusės šakos tarsi liečia *Šventosios Viktorijos* viršūnę. Tobulas peizažas, tiesiog skambanti spalvų ir formų harmonija. Šitokio vaizdo nematysime niekur kitur, o tik pietuose, netoli Viduržemio jūros, kaitriomis dienomis. Jis atrodo tarsi atplėštas nuo tapsmo ir grąžintas į tylos ir amžinybės pasaulį. Paveiksle "Sainte-Victoire vue des Lauves" matome tarsi peizažo geologinius kodus, o ne gamtos įprastus vaizdus.

Tačiau Cezannui figūra yra meno viršūnė, ir visą gyvenimą ieškojo efektyvių priemonių tai viršūnei pasiekti. Portretai, "Lošikai", "Jaunuolis su raudona liemene" ir "Didžiosios maudulės" yra to pavykusio ieškojimo pavyzdžiai. Mūsų amžius skiriasi nuo kitų amžių savo keistomis mašinomis, dangoraižiais, nuo žemės traukos atplėštomis raketomis. Mes gyvename naujame pasaulyje, ir kai kas mano, kad jis reikalauja ir naujo žmogaus. Dailėje mes susiduriame su nauju žmogumi. Ne visi jį mėgsta, ir kai kurie negali iš viso į jį žiūrėti. Sakoma, kad yra žmonių, kurie yra stačiai alergiški Picasso žmogui. Bet ne tai noriu pabrėžti. Noriu tik priminti, kad dailėje naujasis žmogus gimė su Cezannu. Paegzaminuokime "Jaunuolį su raudona liemene". Ar nekrinta į akis berniuko nenormaliai ilga ranka? Aplamai, jo figūra turi mažą ką bendro su klasikinės anatomijos duomenimis. Ir tai neturi mūsų nustebinti.

Juk Cezannas piešia ne berniuką, o paveikslą, kur berniukas yra tik "motyvas". Ilgoji ranka yra ne tiek berniuko, o paveikslas integralinė dalis. Kaip ji puikiai derinasi su visa kompozicijos ritmika, su krintančiomis užuolaidomis, įstrižaine stalo plokštuma! Išlenktas berniuko kūnas meistriškai sulaužo lygiagrečių ir įstrižainių kampų monotoniškumą. Kairioji sulenkta ranka atsveria dešinės rankos perdėtą ištesimą ir kartu suteikia galvai pagalbinį kontūrą. Giluma perduota ruda ir gelsva spalva.

"Didžiosios mauduolės" yra pats klasiškiausias Cezanno kūrinys ir jo kūrybos viršūnė. Prie jo darbavosi septynerius metus, ir kai užbaigė, tai kartu užbaigė ir savo dvasinį testamentą. Kūrinio kompozicija architektūrinė, visos detalės giliai išstudijuotos. Nuostabus moterų figūrų suderinimas su medžių formomis, vieno ir kitų palenkimas ritminiam stiliui, kuris yra kartu aske-

tiškas ir dinamiškas. Moterų monumentalinės ir pailgos figūros primena iš dalies Giotto, iš dalies El Greco. Retas kuris kūrinys taip iškalbingai skelbia didžiąją tiesą, kad menas yra istorinė tąsa, kad jis niekada nesunaikina, ką paveldėjo, ir kartu jis nuolatos keičiasi, formų metamorfoze išsako savo likimą ir pašaukimą.

⁴⁷ R. G. C. Collingwood, *The Principles of Art*, Oxford University Press, New York, 1958, p. 144.

⁴⁸ *Opere Complete di Galileo Galilei*, Firenze, 1842; Vol. IV, p. 171, cituota iš E. A. Burt, *The Metaphysical Foundations of Modern Science*; Doubleday Anchor Books, Garden City, N.Y., p. 75.

⁴⁹ Paul Cézanne, *Correspondance, recueillie, annotée et prefacée par John Rewald*; Editions Bernard Grasset, Paris 1937, p. 251.

⁵⁰ Eugenio D'Ors, *Paul Cezanne*, Editions des Chroniques du Jour, Paris 1930, p. 30.

TIKĖJIMAS YRA GYVENIMO JĖGA

STEFANIJA STASIENĖ

Šiandien žmogus gerovės ir pažangos amžiuje, gal labiau negu bet kada, jaučiasi nesaugus, dažnai nustojęs vilties ir paguodos. Šiandieniniam žmogui, lygiai kaip ir prieš 2000 metų, reikalinga tų pačių vaistų sielai pagydyti, kad jis vėl savim būtų patenkintas. Tačiau tai savo jėgomis žmogus nepajėgia atlikti. Vien savo jėgom vado- vaudamasis žmogus gali tik dar giliau į nusikaltimus įbristi ir galiausia save visai sunaikinti. Šalia savo jėgų ir savęs pasitikėjimo žmogus turi turėti nepalaužiamą tikėjimą savo Kūrėju. Tačiau prarasti tikėjimą savo Kūrėju nesunku ir pavojus jį prarasti dažnai ateina nejučiomis.

Garsusis misionierius ir gydytojas Albert Schweitzer kartą pirmos komunijos proga į vaikučius kreipėsi sveikinimu, kurio kai kurios mintys tiktų visiems. Tarp kitko jis pasakė: "Aš jūsų nenoriu išgąsdinti tais

pavojais, kuriuos jūs gyvenime sutiksite. Aš tik noriu jus įspėti, kad, nežiūrint ką bedarytumėt, visuomet atkreiptumėt dėmesį į tai, kad jūsų siela nebūtų pažeista. Vėliau gal ir pastebėsite pavojaus dydį, bet tada gali būt jau per vėlu". Šiais žodžiais Albert Schweitzer lyg ir norėtų mus įspėti saugotis gyvenime išdidumo ir su juo surišto lengvabūdiškumo. Šiandien žmogus dažnai savo sielą sužaloja ir be didelių gimdymų. Mes paprastai ją užmigdome, pasinėrę į šių dienų gyvenimo rūpesčius, džiaugsmus ir išsiblaškimus. Ir taip žmogus dažnai nė nepajunta, kad tai, kas anksčiau buvo vertinga, dabar tik tuščias atgarsis paliko. Tokiam žmogui dabar vidinis gyvenimas netenka prasmės". Kaip varpas nustoja skambumo, kai jame atsiranda įskilimas, taip ir tikėjimas praranda savo vertę, jei kas nors atmeta nors vieną tiesą, nes nebetiki Dievu,

Dail. Aldona Labokienė prie savo paveikslo "Tolumoje" (akrilika)

kuris apreiškė visas tikėjimo tiesas", sako vysk. K. Paltarokas. Taip užmigdydamas savo sielą, žmogus praranda ir tikėjimą. Lygiai kaip Afrikoj siaučianti miego liga: iš karto žmogus jaučia nuovargį, paskui labiau nusilpsta ir pagaliau, visiškai netekęs jėgų, miršta.

Taigi žmogus, pajutęs nors ir menkiausią sielos nuovargį, turėtų išsigąsti ir žinoti, jog jo siela jau pažeista. Bet dažnai daugumas nė neatsibunda iš tokio miego ir taip su juo susigyvena, kad ramiai gyvena ir toliau. Iš šio miego pabusti žmogui reikia tam tikrų inspiracijų, tam tikro gilaus susikaupimo. Tačiau žmogus šiandieną nelinkęs giliai susikaupti ir savo sielą pažadinti krikščioniškai meilei ir nuolankumui. Šiandien išdidumas žmogų valdo, nes jis savo žiniom ir techniškoms priemonėms žvaigždes pasiekia. Dievą jis laiko mirusiu. Tėvų ir valdžios autoritetas paniekintas. Jaunimas, laiko dvasios suvedžiotas, verčia viską iš šaknų. Ir svarbiausia, žmogus, visa tai matydamas, yra pasyvus, ir visiems atrodo, jog nieko blogo nevyksta.

Tad ypač šiandien reikia didelių pastangų ir nuostabios jėgos išsilaikyti gyvenimo srovėje. Todėl žmogus labiau negu bet kada turėtų pasitikėti Kūrėju ir savo didele dvasios jėga. Tokia jėga, kurią turėjo didysis Michelangelo, kai jis kūrė savo milžiniškus meno kūrinius. Tokias galias žmogus turi, tik, kaip minėjau, jos užmigdytos snaudžia. Štai turime gyvą galiūno pavyzdį — tai rusų pabėgėlį Sergejų Kurdakovą, kuris buvo auklėjamas tapti kovojančiu bedieviu. Tokiu ir tapo ir žiauriausiai persekiojo tikinčiuosius, kol vieną dieną tapo tikėjimo apaštalu. Jo sieloje snaudžiantį milžiną prikėlė kruvinas tikinčiųjų rankraštis, kuris vienos tironiškos atakos metu pateko į jo rankas. Jis tada suprato, kad į pasaulį atėjo ne atsitiktinai ir ne vergauti, o atlikti tai, ką kūrėjas jam yra skyęs. Siekdamas laisvės, beviltiškos odisėjos metu skęsdamas jis sušuko: "Dieve, jei Tu iš tikro esi... kai mano kūnas skęsta ir slenka žemyn, paimk mano sielą į aukštybes". Taigi toks tikėjimas žmogui užtikrina saugumo jausmą

ir niekas jo daugiau iš žmogaus širdies išrauti negali. Tad žmogui reikia pasitikėti savo Kūrėju ir savimi.

Ir tikra krikščioniška meilė artimui kartais pažadina žmogaus sielą. Štai viena Putnamo seselė pasakoja, jog viena iš globjamų senelių buvo tikėjimo atžvilgiu gana abejinga ir šalta. Tačiau kartą ją sutikusi tarė: "Dabar aš matau Dievą, nes kai matau jus visada besišypsančią ir su meile mus aptarnaujančią, aš pajutau, kad gyvenime nesu viena, yra ir Dievas su manim". Taip ir kiekvienas žmogus savo gyvenimo kely ne vienas. Šis jausmas ir sudaro krikščionybės saugumą. "Pasaulyje jūs baiminatės, bet nebijokite — aš esu pasaulį nugalėjęs ir esu su jumis kiekvieną dieną iki pasaulio pabaigos", sako Kristus. Dievas yra visų žmogaus troškimų viršūnė ir jo dvasinio nerimo versmė. Tačiau Dievas pasilieka žmogui vis dėlto paslaptis, kuri ir sudaro tą žmogaus dvasinę kančią. Todėl ir nereikia stebėtis, jog tikėjimas dažnai prarandamas ir vėl atrandamas.

Dailininkė Aldona Labokienė

Aldona Valis-Labokienė gimė Panevėžyje. Baigė Kauno "Aušros" mergaičių gimnaziją ir Austrijos Innsbruck universitete Medicinos fakultetą, gaudama daktarės diplomą.

Meną pradėjo studijuoti Lietuvių Dailės studijoje "69". Mokėsi pas dail. Kaupą, Petravičių, Šileikį. Paskui tęsė studijas Bogan College, Academy of Fine Arts. Turėjo vieną individualę parodą ir dalyvavo keliolikoje bendrų parodų su lietuvių ir amerikiečių dailininkais. Amerikiečių parodose yra laimėjusi keletą premijų.

Dirba tapybos, grafikos ir litografijos srityse. Šiame "Laiškų Lietuviams" numeryje matome keletą jos grafikos, litografijos ir tapybos darbų.

Šių dienų Abraomas, šių laikų Izaokas . .

Nijolė Jankutė

Ir Dievas nutarė išbandyt Abraomą:
"Imk savo vienturtį sūnų Izaoką,
kurį myli, ir paaukok jį man"
(Genesis).

Tolimoj vaikystėj matytas baugus paveikslas, kuriame Abraomas su vėjuje besidraikančia barzda ir aukštyn iškeltu peiliu rankoje rengiasi nudurti ant laužo paguldytą Izaoką, primena, kad ši absoliutaus paklusnumo Absoliutui tema domino visų menų atstovus ir visais laikais buvo žmonijos dėmesyje. Tai gili tema, nes jos pagrinde – santykis tarp Tvėrėjo ir tvarinio.

Aloyzas Baronas premijuotame romane "Abraomas ir sūnus" bando spręsti, ar žmogus turi teisingumui paaukoti viską, net savo vaiką. Tema monumentalė, kaip ir biblijinis Abraomas, o romano veikėjai maži, kaip mes dabarties kasdienybėj... Tai, žinoma, netrukdo ieškot teisingumo, abejoti teisingumu, nuo jo bėgti, juo nepasitikėti arba jam atsiduoti. Tai laisvos valios žmogaus privilegija, būtų jis patriarchas Abraomas, ar tik pensininkas Stukėnas...

Kaip autorius tokią temą išvysto, jau kitas dalykas. Būtų netikslu sakyti, kad A. Baronas jos neapvaldė, tačiau vietomis atrodo, kad maža Stukėno figūra, na, truputį mažoka abraomiškam suolui.

Pagrindinis romano veikėjas pensininkas Stukėnas, turėdamas begales laiko, nagri-

nėja paklusnumą teisingumui. Šios problemos mastelis seniokui yra jo paties santykiai su sūnumi bei sūnaus šeima. Čia Stukėnas jaučiasi esąs lyg Abraomas, ne kartą paaukojęs savo Rimą-Izaoką, kad nusistovėjęs kasdienybės balansas būtų išlaikytas. Bet ar verta jį išlaikyti? Net ir teisybės vardan? Ar iš tikrųjų teisingumas valdo kasdienybę?

Šie klausimai be atsakymų drumsčia pensininko dienų monotoniją. Stukėnas norėtų save įsivaizduoti maištininku, labiau Prometėjum kaip Abraomu, tačiau jam sunkiai vyksta. Jo tariamieji maištai prieš nusistovėjusią tvarką bei žmogiškuosius įstatymus neįtikina net jo paties. Maištavimas

– Stukėno svajonė, kuriai jis skiria daug laiko, o autorius – daug puslapių.

Pensininko noras būti kitokiu verčia jį nuolat persvarstyti savo praeities ir dabarties veiksmus, poelgius, net žodžius. Senis krausto savo gyvenimą, kaip komodos stalčius, bet, summa summarum, tų stalčių turinys nebepakeičiamas. Net ir tada, kai pasitaiko tikrai rimta maištavimo proga (išduot ar neišduot anūką policijai), Stukėnas pasielgia, kaip reikalauja nusistovėjusi jo paklusnumo tradicija. Autorius palieka skaitytoją mąstyti ir spręsti, ar jo veikėjas iš tikrųjų teisingai pasielgė; ar verta eiti per gyvenimą maištaujant, ar paklūstant; ar sūnus turi būt aukojamas tėvo teisingumui...

Per visą romaną senis Stukėnas vaizduojasi aukojęs savo sūnų ant teisingumo laužo. Iš tikrųjų, tas laužas yra bailumas. Tolimoje praeityje Stukėnas nedrįso pasipriešinti tėvams ir vedė nemylimą; vėliau bijojo aiškiai ir kietai išdėstyti sūnui mišrios šeimos realybę. Sūnus vedė vokiečių. Dar vėliau, kaip kartų gniužulą, senis slapčia rijo įtarinėjimus marčiai, nedrįsdamas naiviam sūnui užsiminti apie jo beyrančią šeimą. Istorijai baigiantis, tas bailusis nerūžtingumas, nežiūrint visų Stukėno filosofimų bei išvedžiojimų, kurie kartais skambteli monotoniškai, paima dramatišką viršų. Senis, tiek svarstęs apie maištingumą prieš teisingumą ir atvirkščiai, duoda

vaikaičiui veidmainišką pažadą, kurį tuoj pat bailiai besislapstydamas sulaužo.

Jei bailumą ir veidmainiavimą laikytume tradiciniu teisingumu (lengvapėdiškai mestu "kaip Dievas prisakė"), tai Stukėnas, aišku, Abraomas, būtų paklusniai aukoję savo Izaoką.

Tačiau prisiminus, kad, nežiūrint kasdienybės "teisingumo", nemokantį pamokyti, abejojančiam patarti, blogai darantį sudrausti yra tikrieji teisingumo ir artimo meilės pagrindai, senis Stukėnas atsistoja kitokioj šviesoje. Jis instinktyviai ieško tų, minėtų pagrindų, bet, juos užčiuopęs, išsigąsta ir lenda atgal į savo susistovėjusį, aforizmais išdabintą, skersvėjų nevėdinamą kiautą.

Kai pagaliau autorius senį nubaudžia dideliu susigrauzimu bei susigėdiniu, skaitytoją užplūsta dvigubas jausmas. Rodos, taip tam betupinėjančiam seniui ir reikėjo. Problemos neišrišamos bailumu ir filosofavimu, bevarstant kambario duris. Gyvenimą apvaldo turintieji daug drąsos ir dar daugiau meilės. Tačiau reti žmonės tomis dorybėmis apdovanoti. Todėl, rodos, ir gaila vienišo Stukėno: prieš akis — daugelio mūsų tokia dalis...

Lengvas, lakoniškas autoriaus stilius, gera kompozicija, ryškiai parodanti vyriausio veikėjo dvasinę būseną, ir graudžiai aktuali mišriųjų šeimų tema išpardavė šį romaną rekordiniu greičiu be jokios ypatingos reklamos. Gerai pateiktai aktualiai temai skaitytojas stato mažai literatūrinių reikalavimų.

Tačiau vis dėlto norėtusi vyriausiąją veikėją pensininką Stukėną pasodinti į antrąją romano eilę, pirmojon įleidžiant jo sūnaus šeimą. Ir Rimas Stukėnas, ir "ta karvė" Vėnė, ir jų vaikai — įdomūs charakteriai, bet nepakankamai išvystyti. Dviejų tautybių poros kasdienybė, besikabinant į abiems svetimo krašto gyvenimą ir beuiginant vaikus, kurie niekada nepriklausys nei tėvo, nei motinos tautai, yra verta didesnio dėmesio. Žinoma, tokiu atveju knygos vardas pagal temą turėtų keistis į "Izaokas ir tėvas". O kodėl ne? Izaokas ir tėvas

Skyrių tvarko DANUTĖ BINDOKIENĖ

DAUGIAU KOMUNISTINĖS IDEOLOGIJOS

Kovo mėnesį Maskvoje įvyko specialus pasitarimas vaikų literatūros klausimais. Jame dalyvavo daugybė rašytojų, dailininkų, knygų leidėjų iš Rusijos ir kitų satelitinių kraštų, o tarpe jų ir Lietuvos. Anot "Literatūroje ir Mene" (1973, nr. 16) buvusio straipsnio, sovietiniai knygų vaikams leidėjai ir rašytojai gėrėjosi nuveiktais darbais, bet daugiausia išklausė pranešimų ir paskaitų, kaip sustiprinti komunistinę propagandą vaikų literatūroje. Tarybinėje santvarkoje negali būti nė vieno gyvenimo aspekto, tiek grožinio, tiek praktiško, kuris netarnautų tik vienam vieninteliui tikslui — komunizmo platinimui.

Ypač didelis dėmesys pasitarime skirtas naujiesiems vaikų literatūros kūriniais, padedantiems išjudinti "deficitines" temas. O tos aktualiausios temos, siūlomos visiems vaikų literatūros kūrėjams, yra: lenininės, istorinės-revoliucinės, darbo ir karinės-patriotinės, skirtos priešmokyklinio ir jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams. Buvo pastebėta, kad mažoka naujų knygų apie revoliucinę praeitį ir dokumentinių apysakų.

dar tebelaukia gabios ir greitos Barono plunksnos. Tema aktuali (gal dar aktualesnė kaip Abraomo), nes, parafrazuojant autorių, "sunku lietuvių tėvo sūnui atsilaikyti prieš aplinkos smūgius". Jai skaitytojų dėmesio tikrai nepritrūktų.

A. Baronas. ABRAOMAS IR SŪNUS. Išleido Liet. Knygos Klubas 1973. Kaina 4.50 dol.

Pasitarimo posėdžiuose nebuvo užmirštas ir pasakos žanras, bet vis dėlto pabrėžta, kad, jas leidžiant, kai kada prarandamas saiko jausmas. Pasigendama dabarties medžiaga paremtų pasakų, o senųjų pasakų taip ir nereikėtų per daug leisti, nes jose nerašoma apie komunizmo idealus.

NUTILO VIOLETA

Šį pavasarį Vilniuje mirė žymioji Lietuvos operos solistė Elena Čiudakova. Ji buvo gimusi 1925 m. Oriolo srityje, bet pagarsėjusi kaip Vilniaus Valstybinio (nuo 1952 m.) operos ir baleto teatro žvaigždė. 1971 m. Čiudakova buvo apdovanota Garbės ženklų ordinais ir medaliais, o operos spektakliai, kuriuose ji dalyvaudavo, nesutalpidavo žmonių. Mėgstamiausia Čiudakovos rolė buvo Verdi "La Traviatos" Violeta.

"Literatūra ir Menas" (Nr. 15, 1973)

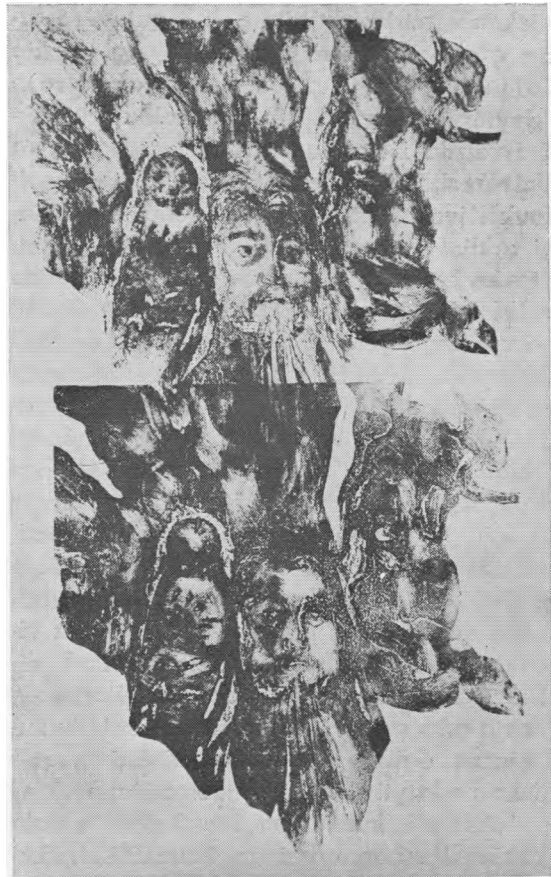
AUKURO AKMUO

Radviliškio rajone yra beveik dviejų metrų aukščio akmuo, vadinamas "Ramytės aukuru". Jo paviršius plokščias, su per vidurį iškaltu 2 metrų ilgio ir 10-12 centimetrų pločio grioveliu. Viena akmens šone yra ovalo ir kryželio žymės. Vietos žmonės pasakoja, kad ant šio akmens buvo senovėie deginamos aukos: jo šonai tikrai atrodo nuo karščio aptrupėję, griovelis nuo kaitros patamsėjęs. Tą aukuro akmenį į dabartinę vietą atvilkę melioratoriai, nes jis buvo rastas prieš kelerius metus ant Ramytės upelio kranto. Akmuo iki šiol paminklų apsaugos darbuotojams nebuvo žinomas ir dėl to, kad buvo išjudintas iš tikrosios savo vietos, prarasta daug vertingos istorinės medžiagos.

"Mūsų gamta" (Nr. 2, 1973)

VASARVIETĖ... KIAULĖMS

Šiaurės rytų Lietuvoje yra gražus Luodžio ežeras, per kurį teka Šventoji. Jo pakrantėje yra Žagarinės miškai ir sena žvejų gyvenvietė. Prie to ežero iš pietų pusės yra Zarasų rajono "Pergalės" kolūkis. Per eitą vasarą šio kolūkio gyventojai gražiame pušynėlyje, ant ežero kranto, įrengė kiaulėms "vasarvietę". Pušyną aptvėrė, pristatė pašiūrių, kiaulėms virtuvę. Žinoma,

A. Labokienė

Miškinis (grafika)

kiaulės poilsiautojos kiauliškai ir pasielgė: pušynėlis dabar atrodo liūdnai, pušelės su nugrauztomis žievėmis, nudžiūvusios, tvoros ir pašiūrės išlaužytos. Prie paties kelio, netoli suknisto pušyno, buvo iškasta duobė kritusiems gyvuliams. Duobė lyg pridengta, bet pro plyšius matyti dvėselienos, o smarvę už puskilometro galima užuosti. Apie šią "kiaulišką" vasarvietę "Mūsų gamtos" (Nr. 1, 1973) žurnalui rašo pasipiktinęs R.G. iš Vilniaus.

NEBENORI PIRKTI VIETINIŲ BATŲ

"Mūsų reikalavimai — minimalūs", tvirtina respublikinės valstybinės prekybos ir prekių kokybės inspektavimo valdyba. "Bet blogas chromas, netikusi spalva, akį rėžiantys technologiniai nukrypimai..

Taip kalbama apie Lietuvoje siūtus įvairių batų gaminimo įmonių batus. Tų batų

niekas nenori pirkti, jie guli krautuvėse arba gražinami atgal įmonėms. Apie tokio batu nepopuliarumo priežastis plačiau rašo "Švyturys" (Nr. 8, 1973). Štai kokia patraukli išvaizda išieginų-teatrinių batelių, rastų Universalinėje parduotuvėje: "Oda susiraukšlėjusi. Sagtys lyg nuo plėškės — penki arkliai nenutrauktų. Pamušalai purvini, atrodo, lyg kas būtų pusmetį su tais batais vaikščiojęs". Pernai buvo patikrinta 82,718 porų batų, pasiūtų "Raudonojo Spalio" dirbtuvėse. Iš jų 9369 poros pervestos į antrą rūšį, o 11,955 gražintos įmonėn. Iš patikrintų "Elnio" įmonės 74,282 porų batų, 6,146 pervestos į antrą rūšį, o 16,931 gražinta atgal. Tokia maždaug padėtis yra ir su kitų įmonių gamintais batais. Daugiausia nusiskundžiama, kad naujų batų mugėse parodoma ypač graži, patogi ir moderniška avalynė, o į parduotuves patenka visai prasta. Gamintojai teisinasi, kad didžiausia kaltė krinta odos teikėjams — prasta oda, prasti ir batai. Batų modelių sukurama daug, bet gamybininkai negali nieko padaryti dėl medžiagos trūkumo.

"Gaminti sudėtingesnius batus trukdo įvairiausi normatyvai ir kainininkai, kuriuose iki smulkmenų nurodoma, kiek ir kokių galima sunaudoti medžiagų. Mes norėtume papuošti batus sagėmis, bet šito nenumato kainininkai, ir už tai įmonei reikia mokėti iš savo kišenės. Susidaro nemažos sumos. Įmonės dažnai papuošimus gamina, neatsižvelgdamos į modeliuotojų pageidavimus — juk pelningiau iš skardos gabalo štampuoti menkaverčius blizgučius..

Gaminant avalynę, kaip ir daugybę kitų kasdieninės gyvenimo rutinos reikmenų, visai neatsižvelgiama į pirkėją-vartotoją. Štai koks vaizdas susidaro, straipsnio autoriui stebint pirkėją, nerandančią patinkamų batelių:

— Paima vieną porą, antrą, trečią ... Varto. Moters veidas niaukiasi. Sunkiai atsidūsta ir nueina.

O ur nueina? Ieškoti kokių nors importuotų batelių, kurie, nors prasčiau, bus žymiai pranašesni už savų įmonių pagamintuosius.

Skyrių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S.J.

Patarėjas — PROF. PETRAS JONIKAS

MŪSŲ GIMINYSTĖS VARDAI

P.S.

Jau ne kartą skaitytojai, ypač jaunimas, prašė parašyti apie įvairius giminystės ryšius išreiškiančius lietuvių kalbos terminus. Čia beveik pažodžiui perspausdiname Pr. Skardžiaus rašinį iš "Gimtosios Kalbos" (1965 m., 1, 2, 3-4 nr.). Kai kurie čia pateikti giminių pavadinimai jaunimui gali atrodyti keisti, niekad negirdėti, bet manome, kad Lietuvos kaime ir dabar juos visus galima užtikti vartojant. Gal tik vienas antaras jau yra pasenęs ir žmonių užmirštas, pvz. avynas, laigonas, šeirys. Iš čia pateiktų žodžių matome, kad tam pačiam giminystės ryšiui išreikšti kartais yra keli pavadinimai. Vieni jų yra labiau vartojami vienoje tarmėje, kiti — kitoje.

Redakcija

Giminystės ar su giminyste susijusių vardų, bendrai dar gentinvardžiais vadinamų, mes turime gana daug: vieni iš jų yra didžiai seni; kiti jau gerokai pakitę ir tik iš dalies berodo gilesnę senovę; treči įvairiais laikais buvo naujai sudaryti, ir pagaliau dalis iš jų yra paskolinta iš kitų kalbų. Šnekamojoje žmonių kalboje kartais vienas ir tas pats giminystės atstovas bent keliais vardais vadinamas, arba priešingai, vienas ir tas pat žodis turi bent kelias giminystės reikšmes. Taigi dabartiniais laikais, kada senesni giminystės ryšiai jau daug kur yra

atsipalaidavę ir dėl to netekę savo ankstyvesnės svarbos, daug kam yra nebelengva susigaudyti giminystiniuose santykiuose, o dar sunkiau prirėkus tolimesnius giminystės atstovui vienus nuo kitų skirti ir juos tiesioginiais vardais vadinti. Todėl čia pateikiama visa eilė būdingesnių mūsų pačių darybos giminystinių vardų.

Anyta-os, vyro motina; mother-in-law.

augintinis,-ė, paimtas auginti svetimas vaikas; foster child, fosterling.

avynas,-ai motinos brolis, dėdė; mother's brother, uncle.

Brolaitis,-ė brolio sūnus, brolio duktė. Žr. *brolėnas, brolėčia*.

brolava,-os (ir *broliava,-os*), brolių giminytė. Žr. *brolystė*.

brolėčia,-ios, brolio duktė, brolaitė; niece.

brolėnas,-ai 1. brolio sūnus; brother's son, nephew; 2. pusbrolis (žr.).

broliavaikis,-iai (ir *brolvaikis,-iai*), brolio vaikas; brother's child, nephew. Žr. *brolėnas*.

brolienė,-ės, brolio žmona; brother's wife, sister-in-law.

brolystė,-ės, brolių giminytė, brolava; brotherhood.

Dėdė,-ės, tėvo ar motinos brolis; uncle.

dėdėnas,-ai, dėdės sūnus; uncle's son.

dėdienė,-ės, dėdės žmona; uncle's wife, aunt.

dieveraitis,-čio, dieveries sūnus. Žr. *dieverėnas*.

dieverė,-ės, *dieverė*, vyro sesuo. Žr. *moša*.

dieverėčia,-ios, dieverės duktė; daughter of brother-in-law.

dieverėnas,-ai, dieverės sūnus; son of brother-in-law.

dieverienė,-ės, dieveries žmona; wife of husband's brother; sister-in-law.

dieverija,-ijos, vyro broliai; husband's brothers.

dieveris,-ies, dieverį, vyro brolis; husband's brother, brother-in-law.

dukraitė,-ės, dukters duktė, anūkė; grand-daughter.

dukterėčia,-ios, brolio ar sesers duktė, brolėčia, seserėčia; niece.

dukterėnas,-ai, dukters sūnus; grandson. Žr. *vaikaitis*.

dvyniai,-ius, du tuojau vienas po kito tos pačios motinos pagimdyti kūdikiai, dvynukai; twins.

dvynys,-ė, kas gimęs kartu su kitu, dvynukas; twin.

dvynukas,-ė, žr. *dvynys, dvyniai*.

Giminaitis,-ė, tos pačios giminės žmogus, giminietis, gentis; kins-man, kins-woman, relative, blood-relation.

giminė,-ės, *giminė*, 1. giminaičiai, šeima, padermė, karta; relatives, family, ancestry, lineage. 2. giminaitis (žr.).

giminytė,-ės, gimininė sąsaja, giminis-kas artimumas; relationship, kinship.

gimtadienis,-io, žr. *gimtuvės*,

gimtuvės,-ių, 1. gimimo diena, gimtadienis; birthday. 2. gimtadienio šventė, iškilmė, puota ta proga.

Įbrolis,-io, brolio teisėmis įvaikintas svetimas bernaitis; step-brother.

Įdukra,-os (ir *įdukrė, Įdukterė*), įdukrinta, dukters teisėmis priimta svetima mergaitė; foster-daughter.

Įmotė,-ės, netikra motina, svetimą vaiką įsisūninusi ar įsidukrinusi moteris; foster-mother.

įseserė,-ės, sesers teisėmis įvaikinta svetima mergaitė; step-sister.

įsūnis,-io, sūnumi priimtas, įsūnintas svetimas vaikas; foster-son.

įtėvis,-io, netikras tėvas, svetimą vaiką įsisūninęs ar įsidukrinęs vyras; foster-father.

įvaikis,-io, priimtas (įsūnintas ar įdukrintas) vaikas; adopted child, foster-child.

Laigonas,-ai (arba *laiguonas,-ai*), žmonos brolis, svainis; brother-in-law.

Marti.-čios, marčią, (uošvių namuose gyvenanti) sūnaus žmona; daughter-in-law.

moša,-os, vyro sesuo; husband's sister, sister-in-law.

mošėnas,-ai, mošos vyras; sister's-in-law husband.

Našlaitis,-ė, vieno ar abiejų tėvų netekęs vaikas; orphan.

našlys,-ė (arba *šeirys,-ė*), vyras, kurio žmona mirusi, arba moteris, kurios vyras

miręs; widower, widow.

nuotaka, -os, tekanti moteris, jaunoji; bride.

Palikuonis, -ies, *palikuonį*, po tėvų palikęs sūnus arba palikusi duktė; descendant.

pamotė, -ės, netikra motina, tėvo žmona jo vaikams iš ankstesnių santuokų; step-mother.

patėvis, -io, netikras tėvas, motinos vyras jos vaikams iš ankstesnių santuokų; stepfather.

pobrolis, -io, netikras brolis, pusbrolis, patėvio ar pamotės sūnus iš ankstesnių santuokų; stepbrother. *Pobrolis* skirtinas nuo *pabrolis* (arba *pabrolys*) jaunavedžių palydovas, pajauņys.

podukra, -os, netikra duktė žmonos ar vyro duktė iš ankstesnių santuokų; step-daughter.

podukraitė, -ės, vaikaičio, -ės (sūnaičio, dukraitės) duktė; great-granddaughter.

posenolė, -ės, vieno iš senolių sesuo; great-aunt.

posenolis, -io, vieno iš senolių brolis, tėvų dėdė; great-uncle.

poseserė, -ės, netikra sesuo, patėvio ar pamotės duktė iš ankstesnių santuokų, pusseserė; stepsister, half-sister.

posūnaitis, -čio, vaikaičio (sūnaičio) sūnus; great-grandson.

posūnis, -io, netikras sūnus, žmonos ar vyro sūnus iš ankstesnių santuokų; stepson.

povaikis, -io, netikras vaikas, posūnis ar podukra; stepchild.

preikšas, -ai, antras į našlės namus nuėjęs vyras, užkuryš.

prosenolė, -ės, senolės motina, prosenelė; great-grandmother.

prosenoliai, -ių, senolių tėvai, proseneliai; great-grandparents.

prosenolis, -io, senolio tėvas, prosenelis; great-grandfather.

protėvis, -io, tėvo tėvas, senolis; ancestor, forefather.

provaikaitis, -čio, vaikaičio vaikas; great-grandchild.

pusbrolis, -io, 1. dėdės ar tetos sūnus, brolėnas; cousin. 2. pobrolis (žr.).

pusseserė, -ės, 1. dėdės ar tetos duktė;

(female) cousin. 2. poseserė (žr.).

Santuoka, -os, susituokimas, susituokėlių gyvenimas; married life, marriage.

senolė, -ės, tėvo ar motinos motina, senelė; grand mother.

senoliai, -ių, tėvų tėvai, seneliai; grandparents.

senolis, -io, tėvo ar motinos tėvas, senelis; grandfather.

seserėčia, -čios, 1. sesers duktė; niece. 2. pusseserė (žr.).

seserėnas, -ai, sesers vaikas, sesers sūnus, seseraitis, seserynas; sister's child, sister's son, nephew.

seserystė, -ės, seserų giminystė; relationship of sisters, sisterhood.

seservaikis, -io, sesers vaikas, seseraitis, seserėnas; sister's child.

sūnaitis, -čio, sūnaus sūnus, vaikaitis, anūkas; grandson.

sūnėnas, -ai, brolio ar sesers sūnus; sūnaus ar dukters sūnus.

sutuoktuvės, -ių, susituokimas, tuokimosi iškilmės.

sužadėtuvės, -ių, susižadėjimas, susižadėjimo iškilmės.

sužieduotuvės, -ių, susižiedavimas, susižiedavimo iškilmės, žiedynos.

svainė, -ės, žmonos sesuo; sister-in-law.

svainija, -jos, visi svainiai ir svainės kartu.

svainis, -iai, 1. vyro ar žmonos brolis; brother-in-law. 2. sesers vyras. 3. žmonos ar vyro sesers vyras.

šeirys, -ė, žr. *našlys, -ė*.

šešuras, -ai, vyro tėvas; father-in-law.

Tekėti, eiti už vyro; to marry, to join (a woman) to a man as his wife. Paprastai tik moterys *teka*, o vyrai *veda* (žr. *vesti*).

tekybos, -ų, tekėjimas,ėjimas už vyro.

teta, -os, tėvo ar motinos sesuo; aunt.

tetėnas, -ai, tetos sūnus; tetos vyras,

uošvė, -ės, žmonos motina; mother-in-law.

uošviai, ių, žmonos tėvai.

uošvienė, -ės, uošvio žmona.

uošvija, -ijos, uošviai, uošvių namai, uošvynė.

uošvis, -iai, žmonos tėvas; father-in-law.

užkuryš, -iai, žr. *preikšas*.

TIKĖJIMO PRARADIMAS IR ATRADIMAS

Skaitant N. Gailiūnienės premijuotą, straipsnį, užkliuvo jos išsireiškimas, kad žmogus suvokia Dievą, tik per Jo kūriniją ir pažįstas Jį tik per apreiškimą. Netikėtinas ir kitas jos teigimas, kad betarpiško ryšio tarp Dievo ir žmogaus nėra.

Dievas kalba žmogui ne tik per kūriniją, Šv. Raštą, Bažnyčią ir kitus žmones, bet taip pat tiesiogiai į jo sielą. Jei žmogus užsispiria ir atmeta Jo išpėjimus bei patarimus, Dievas leidžia tokiai sielai apakti ir eiti pražūtingais klystkeliais. Mes visi esame gavę tikėjimo ir kitu išganymui reikalingu malonių bei dorybių, kurias galime išugdyti ar pražudyti. Dievo atradimas ar, teisingiau pasakius, Dievo atsiliepiamas į žmogaus sielos šauksmą, vyksta visais laikais. Būtina sąlyga yra nusižeminimas, atvira širdis, nuoširdi atgaila, ištverminga malda ir geri darbai. Šv. Augustinas sako, kad Dievą suranda tik tas, kas yra apsivalęs. Pradžią sunki, tačiau ryžtinga siela yra šimteriopai atlyginama. Dievo malonė nuveda ją į nuostabią šviesą, kurioje ji randa ramybę ir meilę. Čia išsipildo Kristaus žodžiai: "Jei kas mane myli,

vaikaitis,-ė, vaikų vaikas (anūkas); grandchild.

vaikystė,-ės, vaiko amžius; vaikų giminytė su tėvais.

vedybos,-ų, vedimas, žmonos ėmimas.

vesti, imti žmoną (kalbant apie vyrą); to marry, to join (a man) to a woman as her husband, to take a wife. Pig. jis jau vedė, yra vedęs (jis jau gavo, turi žmoną). Žentas,-ai, dukters vyras; son-in-law.

žmona,os, ištekęsusi moteris, pati; wife.

tas laikys mano žodžius, ir mano Tėvas jį mylės; mes pas jį ateisime ir apsigyvensime" (Jono 14,23). Ten, kur yra Tėvas ir Sūnus, yra ir Šv. Dvasia su savo dovanomis. Žmogaus protas apšviečiamas dieviška išmintimi, valia palenkiama prie gėrio, o širdis kyla prie Dievo. Pavyzdžiu netrūksta nė mūsų laikais, kur Dievas yra gyvas ir veiklus žmonėse.

Sveikinu p. Niną, laimėjusią pirmąją premiją, ir linkiu daug Dievo palaimos!

Juozas Kaknevičius

LAIŠKAS "LAIŠKAMS LIETUVIAMS"

Tik ką perskaičiau premijuotąjį Ninos Gailiūnienės straipsnį. Autorė tuoj iš karto atmeta akademinį temos nagrinėjimą. Nagrinėjant temą "kaip tikėjimas prarandamas ir atrandamas", anot jos, reikėtų šią temą suprasti siaurai. Aš manau, kad akademiškai šią temą galima labai išsamiai ir plačiai nagrinėti, tik nagrinėtojas turi būti pakankamai toje srityje išsilavinęs. Kad autorė nėra pakankamai akademiškai temas nagrinėjimui pribrendusi, tai tuoj galima matyti. Po neblogos išangos pradeda dėstyti: "Tie, kuriems Dievo veidas išbluko, o religija išblėso. . ." Tai yra lyg kažkoks atskirtimas garbingiems, dabar jau, anot jos, deimantinio amžiaus Nepriklausomosios Lietuvos valdininkams. Atseit, jie ir dabar tebegyvena praeitimi, kur buvo "garbė, galia ir nuopelnai užfiksuoti jei nė žmonių atmintyje, tai bent Lietuvių Enciklopedijoje, nes Lietuvoje užėmė aukštas vietas", bet, palietus religines temas, tuoj "visa inteligencija, ilgo amžiaus patirtis ir seno žmogaus orumas staiga dingsta. Reakcija kaip mažo vaiko. ." Kiek čia ironijos! Paskui lyg ir išdėsto visą jų religinę biografiją: kada nustojo tikėti Dievu, rūpinosi tik tautiniais reikalais, o ne religiniais, lankė bažnyčia, tik per vasario šešioliktąją ir t.t. Noriu paklausti autorę, kas jai davė moralinę teisę tai lietuvių grupei uždėti tokį antspaudą. Štai vienas to straipsnio sakiny, kuris visu šimtu procentų atsigrižta į pačią autorę (114 psl.): "Man atrodo, kad lietuviai dar vis tebesilaiko senojo kurpalio, ant kurio tempia kiekvieną patikrinti, ar jis tikintis ar ne".

Čia norėčiau prikišti tiek "L.L." redakcijai, tiek vertinimo komisijai lyg už to teigimo pripažinimą, skiriant pirmąją premiją. Mano žiniomis, Lietuvoje nebuvo tokių, anot N.G., atsitiktinių išgamų ir aplamai kažin ar buvo bedievių. Tautinės inteligentijos sparnas, jei ir

nebuvo perdaug religingas, tai vis dėlto daugumas buvo tikintys, praktikuojantys, tolerantai. Jie nevijo Dievo nei iš bažnyčių, nei iš mokyklų, nei iš savo asmeniškų gyvenimo. Ir iš-eivijoje atsidūrę, jie tai įrodo savo gyvenimo pavyzdžiu. Jie nesijaučia esą "sūnūs palaidūnai", ko N.G. norėtų. Jeigu jie tada tautą mylėjo ir dabar tebemyli, tai reikia tik džiaugtis. Mes norime, kad tai darytų kiekvienas lietuvis.

Kad tokie aukščiau minėti tvirtinimai neišlaiko nė jos pačios logiškumo, tuoj galima matyti skyrelyje "Tie, kurie tiki Dievą". Čia ji sako: "Gali žmogus nepriklausyti jokiai religijai, neiti į bažnyčią ir būti tikintis". Ir kaip šviesų pavyzdį duoda prezidentą Lincolną. Kodėl ji negalėtų to paties taikyti ir mūsų seniesiems tautiečiams? Gal ir jie tikėjo ir tiki, bet N.G. visą tą grupę iškart nurašo sakydama: "Jie nustojo tikėti Dievu ir domėtis religija dar jaunuolio metais" (112 p.). O paskui vėl tvirtina: "Bet jokio žmogaus negali vadinti bedieviu ar netikinčiu, nebent jis pats tokiu pasiskelbia" (115 psl.). Nelogiškumai kartojami visame straipsnyje, neparodančiame jokio akademiškumo.

Straipsnis neatsako į temą, nors ir pačios autorės pakeistą. Šis rašinys — tai mišrainė, kurioje visko primaišyta: gerų, įdomių minčių, bet ir tokių, kurios neturi nei logikos, nei tvirtų pagrindų. Išėjo menkas patiekalas. Tik pasakose galima išvirti sriubą ir iš kirvio, bet ne gyvenime.

Tikiu, kad redakcija pasidalins šiomis mano mintimis su skaitytojais. Tebūna išklaudyta ir antroji pusė.

Balsas iš "L.L." skaitytoju

GERIAU UŽ KUNIGĄ...

Gerbiamasis Redaktoriau,

Nežinau, ar kada nors Jums esu rašęs laiską, nors Jūsų puikų žurnalą jau seniai skaitau. Balandžio mėn. numeryje išspausdintas Ninos Gailiūnienės straipsnis privertė mane pasisakyti. Jei dar reikėjo įrodymo, kad dažnai pasaulietis gali geriau išreikšti religines tiesas, negu daugelis dvasiškių, tai p. Gailiūnienės trumpas, aiškus ir gerai apgalvotas rašinys yra geriausias įrodymas. Lauksime daugiau šios autorės pasirodymų "Laiškuose Lietuviams".

Man visuomet naudingas ir įdomus "Kalbos" skyrius. Nedaug kas prisiverčia pasiimti į rankas kalbos vadovėlį, bet pora puslapių kas mėnesį perskaityti nėra sunku.

Girdžiu, kad Jus vis puola kai kurie asmenys "tėvynės meilės vardan". Matau, kad Jūs, į tai reaguodamas, turite neblogą "sense of humor".

Kazimieras Pugevičius

ATVYKUSI IŠ LIETUVOS RAŠO

Gerbiamas Tėve,

Pirmiausia noriu Jums padėkoti už tokį puikų man siuntinėjamą žurnalą. Aš jį mielais skaitau iš visų lietuviškų periodinių leidinių. Jame randu peno ir dvasiai, ir protui. Jame nėra kitų šmeižimo, neurotinės nuotaikos, spalvingų, bet nelabai aukštą kultūrą parodančių epitetų, kurių pilna daugelyje lietuviškų laikraščių ir žurnalų. Čia randu įdomių straipsnių apie meną, filosofiniais klausimais, labai naudingų žinių kalbos skyrelyje. Šį žurnalą, bent jau tokį, koks jis dabar leidžiamas, mielai skaitysiu ir toliau.

Neseniai atvažiavusi iš Lietuvos

"Laiškų Lietuviams" konkursas

Skelbiame straipsnio konkursą, tema "*Kas padeda ir kas kenkia išlikti lietuviškajai išeivijai*". Straipsnis turi būti ne ilgesnis kaip 3000 žodžių, pasirašytas slapyvardžiu ir, įdėjus autoriaus tikrąją pavardę, adresą bei telefoną atskirame vokelyje, atsiųstas redakcijai iki šių metų gruodžio mėn. 15 dienos. Konkursui atsiųsti straipsniai tampa redakcijos nuosavybe ir gali būti spausdinami "Laiškuose Lietuviams".

Už geriausius straipsnius skiriamos penkios premijos:

I — 150 dol., II — 100 dol., III — 75 dol., IV — 50 dol. ir V — 25 dol.

Premijų mėcenatai: dr. Leonas Kriaučiūnas — 200 dol., Vincas ir Ona Kuliešiai — 100 dol., Stefanija Rudokienė — 50 dol. ir dr. Ferdinandas Kaunas — 50 dol.

Konkurso vertinimo komisija bus paskelbta vėliau. Laimėtojams premijos bus įteiktos "Laiškų Lietuviams" koncerte 1974 m. vasario mėn. 2 d., šeštadienį. Meninę programą atliks Gina Čapkauskienė ir Nerija Linkevičiūtė, akompanuojant Alvydui Vasaičiui.

ATSIUSTA PAMINĖTI

Danutė Bindokienė. PARKAS ANAPUS GATVĖS. JAV LB Švietimo Tarybos premijuota apysaka jaunimui. Viršelis Ados Korsakaitės - Sutkuvienės. Išleido Švietimo Taryba 1973 m. Spausdino "Draugo" spaustuvė.

Jurgis Jankus. UŽKANDIS. Pasakojimai. Aplankas Rimo Laniausko. Išleido "Ateitis" 1973 m. 216 psl., kaina 4.50 dol. Knygą galima užsisakyti "Ateities" leidykloje: Mrs. M. Bajorūnienė, 17689 Goldwin Drive, Southfield, Mich. 48075.

ŠVIETIMO GAIRĖS. Lietuviškojo ugdymo žurnalas mokyklai ir šeimai. Nr. 8(12). Leidžia JAV LB Švietimo Taryba. Redaktorius — Petras Maldeikis. Užsisakyti galima šiuo adresu: Stasys Rudys, 415 Plum St., Michigan City, Ind. 46361. Išeina du kartus per metus. Metinė prenumerata — 3 dol.

Į LAISVĘ. Nr. 57(94). Politikos žurnalas. Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai. Redaktorius Juozas Kojelis, P.O. Box 34461, Los Angeles, Calif. 90034.

PIRMIEJI ŽINGSNIAI. 1973 m., nr. 4. Čikagos Kristijono Done-laičio lituanistinės mokyklos mokinių laikraštėlis.

FOTOGRAFIJOS KONKURSAS

Lietuvių Foto archyvas skelbia konkursą, kuriame gali dalyvauti visi lietuviai fotografai, gyvenantieji JAV ir kitur, ne vyresni kaip 30 m. amžiaus. Konkurse bus dvi nuotraukų grupės: juoda-balta ir spalvota. Juoda-balta nuotraukos turi būti paties fotografo išryškintos, o spalvotos gali būti pagamintos ir laboratorijoje.

Nuotraukos turi būti 5x7 colių didumo ir priklijuotos prie kartono. Ant kitos pusės turi būti užrašytas dalyvio vardas, pavardė, adresas ir nuotraukos pavadinimas. Su eksponatais reikia pristatyti ir nuotraukų duplikatus, kurie bus naudojami spaudai. Kiekvienas dalyvis gali pateikti ne daugiau kaip 10 nuotraukų, bet galima mažiau.

Premijos bus skiriamos tik jaunimui (iki 30 m.), bet parodoje gali dalyvauti ir vyresnieji. Siunčiant nuotraukas, reikia būtinai pažymėti dalyvio amžių.

Už geriausius darbus skiriamos piniginės premijos:

I — 350 dol. (mecenatai dr. Stasys ir Milda Budriai);

II — 250 dol. (mecenatas dr. Giniotis);

III — 150 dol. (mecenatas dr. A. Kurgonas).

Paroda bus 1973 m. lapkričio mėn. 17-25 d. Jaunimo Centre, Čikagoje. Nuotraukas reikia pristatyti iki lapkričio 10 d. šiuo adresu:

A. Kezys, S.J., 2345 W. 56th St., Chicago, Ill. 60636.

Dalyvavimo mokestis — 3 dol.

Parodos proga bus išleistas foto albumas, kuriame bus įdėtos rinktinės nuotraukos iš paskutinės lietuvių fotografų parodos, buvusios II PLJ kongreso metu Čikagoje. Kitais metais bus išleistas albumas su šių metų parodos rinktiniais darbais.